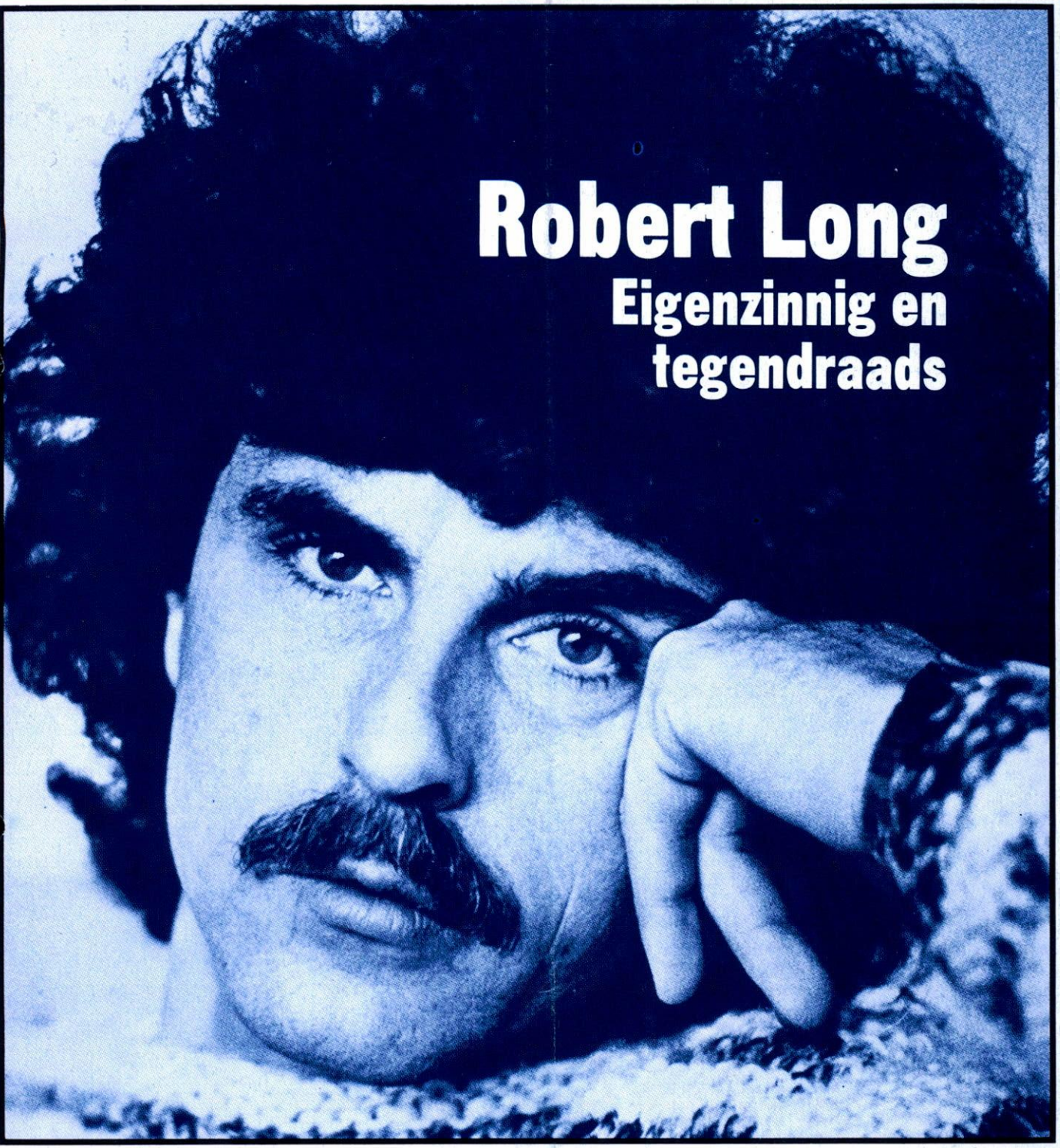

HUMANIST

MAANDELIJKSE UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND, NR. 8, SEPT. '83, LOSSE NUMMERS f 2,—

Robert Long

Eigenzinnig en
tegendraads

**Verdraagzaamheid, een klein en zwak plantje/
Holman over Céline / Kinderen en verliefdheid**

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond en verschijnt maandelijks. 38ste jaargang, september 1983.

Redactie & vormgeving:
Hes van Huizen

Aan dit nummer werkten mee:

Henk Bongers
Paul Custers
Aart Fastenau
Theodor Holman
Tom Jansen
Harrie Jekkers
Ida Lamers-Versteeg
Jan Lankveld
Koos Meinderts
Albert Nieuwland
Ans Sillen
Martin Simek (Anone)
Bartho Smit
Chiel Verduijn
Heleen Viehoff
Casper Vogel
Johan S. Wijne

De redactie van de „Humanist” wordt terzijde gestaan door een redaktiecommissie waarin zitting hebben:

Johan S. Wijne
Mettha de Nachtegaal
Jan de Leede
Wim Jungman
Rina Spigt
Paul Custers

Redactie-adres:

Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145

Dit blad is gedrukt op kringlooppapier bij Brouwer Offset, Utrecht

Het volgende nummer verschijnt na 1 oktober. Kopij moet uiterlijk binnen zijn op 12 september 1983.

Abonnement/lidmaatschap

Een abonnement op de „Humanist” kost f 25,— per jaar.

De contributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumcontributie is f 65,— per jaar, inclusief een abonnement op de „Humanist”. Mede-leden hoeven geen contributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdrage houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto-inkomen beneden de f 17.000,— per jaar bedraagt de minimumcontributie f 45,— per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderafslag bestaat bedraagt de contributie f 30,— per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor f 15,— per jaar. Men ontvangt dan geen „Humanist”.

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond of neem een abonnement op de „Humanist”. Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

HUMANISTISCH VERBOND
POSTGIRO 197930 - UTRECHT

HUMANISME

wat is dat eigenlijk?

Heleen Viehoff werkt als functionaris van het HV in het team van de Dienst geestelijke verzorging in zieken-, verpleeg- en bejaardenhuizen. Daarvoor was ze humanistisch raadvrouw in achtereenvolgens een verpleeg- en een ziekenhuis.

Het was een mooie zomeravond toen jij, Gertjan, door een fout van een tegenligger met je motor over de kop sloeg. Twee dagen later vond je jezelf min of meer terug in het ziekenhuis waar ik als raadvrouw werkte. Om je hoofd een verband, rechterarm in het gips, door en langs je rechterbeen een ongetwijfeld stevige maar nogal gruwelijk aandoende constructie van stalen pennen die de komende (vier, zes, acht?) maanden alles op z'n plaats moesten houden. Daar lag je dan en niet eens door eigen schuld. Je was twintig, een paar weken geleden op proef in een nieuwe baan begonnen, je hield van sporten en je had een vriendin waarmee het de laatste tijd niet zo lekker liep.

We hebben veel gepraat, jij en ik. Wat moest je met die chaos van pijn, woede, teleurstelling, onzekerheid en angst voor de toekomst? Je kon er immers geen kant mee uit. En toen de eerste schok en de ergste pijn voorbij waren, toen sloeg de verveling toe. En hoe!

Op weer zo'n eindeloos lijkende middag, terwijl je zaalgenoten slapen of lizen of in de tuin zaten (maar jij mocht met bed en al geen centimeter van je plaats), toen vroeg je: — wat is dat eigenlijk, humanisme? — Ik weet nog dat ik aarzelde. Een theoretisch verhaal was wel het laatste waar je op lag te wachten. Maar misschien hoefde dat ook niet, tenslotte heeft humanisme met het gewone leven van elke dag te maken.

Dus stak ik van wal: — je hebt ze in soorten, humanisten, ik kan misschien maar het beste proberen iets te vertellen van wat humanisme voor mij betekent. Om te beginnen zie ik het als de levensovertuiging die er van uitgaat dat er buiten of boven ons geen macht is die ons leven bestuurt. Dat moeten we zelf doen. Met vallen en opstaan en blunders en fouten. Die horen bij leven, net als pijn en verdriet. Het is mijn leven en ik ben er zelf verantwoordelijk voor hoe ik het leef. Maar ik kan het niet in m'n eentje, ik heb er anderen bij nodig. Mensen hebben elkaar nodig. Die verbondenheid, die solidariteit is belangrijk in het humanisme. En ook dat alle mensen — ik bedoel echt allemaal en overal — hetzelfde recht hebben op een menswaardig bestaan.

Verder zie ik mensen als een onderdeel van de natuur of van het heelal of hoe je het noemt. Dus niet als het belangrijkste waar alles om draait, maar als ook een deel, zoals de dieren en de planten en noem maar op. Maar dan wel met specifieke menselijke eigenschappen en vermogens. We maken deel uit van die natuur, alleen al daarom hebben we alle reden om er zuinig mee om te

springen. —

— En hoe denken jullie over doodgaan? — informeerde je toen. Een reële vraag als je net twee dagen in coma hebt gelegen, en ik vroeg dan ook voorzichtig wat je bedoelde. — Nou, geloof je in het hiernamaals en zo? — — Ik kan alleen voor mezelf spreken. —

— Ik denk dat doodgaan zo iets is als inslapen. Maar ik zeg niet dát het zo is, ik weet het gewoon niet. Dat is, denk ik, ook humanistisch: op een heleboel vragen geen antwoord weten. Leven met onzekerheden. Dat is wel moeilijk. Maar ik kan niet om de hoek kijken. Ik ga uit van wat ik nu beleven en ervaren kan.

Iets anders wat voor mijn gevoel bij humanisme hoort is openheid. Openstaan voor mensen die anders denken en leven dan ik, openheid naar andere inzichten, nieuwe ontwikkelingen. Geen dogma's of vooroordelen, maar je afvragen of je je oordeel niet moet bijstellen, of er geen reden is om er anders tegenaan te kijken. —

— Maar —, zei jij, — dat betekent dan toch dat wat je vandaag goed vindt, morgen slecht kan zijn? —

— Ik geloof ook dat normen en waarden in de loop van de tijd vaak veranderen. Alleen niet van de ene dag op de andere, het is meer een proces dat zich in de maatschappij voltrekt. Je zult humanisten niet gauw horen zeggen dat iets zó is en niet anders. Niet één waarheid die voor altijd vast staat. Wel proberen om een samenleving op te bouwen waar het recht van iedereen om op zijn eigen manier zijn leven te leiden aan bod komt. Maar dan wel graag met ruimte en respect voor anderen. —

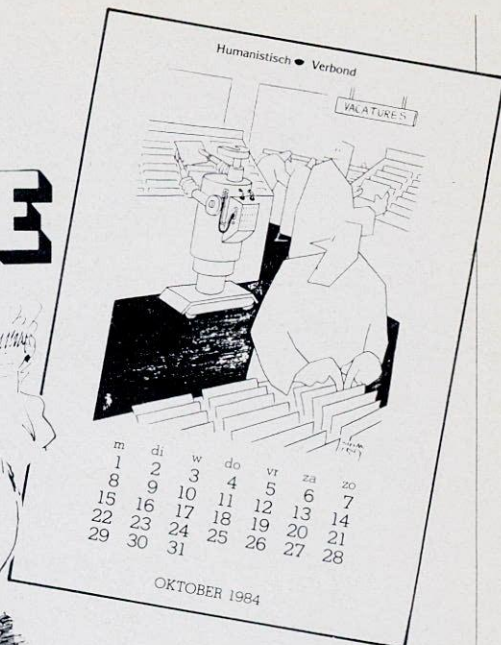
— Tja —, zei jij, — het klinkt aardig, maar het is allemaal nogal gewoon, hè? Ik bedoel, dat vinden we toch allemaal? En trouwens, ik hoorde laatst een dominee en die was toch ook erg voor het milieu en zo. . . —

— Gelukkig wel —, zei ik, — want als de mensen en het milieu het alleen van de humanisten moesten hebben zou het wel zorgelijk zijn. En wat dat gewone betreft: humanistische uitgangspunten zijn tegenwoordig voor veel mensen heel gewoon en herkenbaar. Alleen is lang niet iedereen er zich van bewust dat die begrippen samen de grondslag vormen voor z'n manier van leven. —

— Nou —, zei jij, en op de gang rammelde de etenswagen want de soep kwam eraan, — ik geloof dat ik dan wel een humanist ben. Maar als ik die hufte te pakken krijg die me heeft aangereiden. . . . —

Humanisten blijven mensen.

Heleen Viehoff

HET ONMOGELYKE IS MOGELYK 1984

Twaalf cartoonisten spelen met een thema

Het onmogelijke is mogelijk. Dit is de vlag waaronder de kalender van het Humanistisch Verbond voor het komende jaar is gemaakt. De titel zou ook kunnen slaan op de totstandkoming van deze kalender voor 1984. Want ook dit keer is het weer gelukt om twaalf cartoonisten — een slag mensen dat vriendelijkheid nogal eens combineert met weerbarstigheid — zo gek te krijgen om voor één en dezelfde kalender te gaan tekenen. Een bijna onmogelijke opgave.

Ze hebben het er allesbehalve makkelijk mee gehad, die cartoonisten. Gewend als ze zijn om juist het alledaagse, het actuele een absurde draai te geven: het mogelijke dat eigenlijk onmogelijk zou moeten zijn.

In tegenstelling met de kalender van dit nog lopende jaar heeft die voor 1984 dus één enkel thema als onderwerp. We kunnen daardoor het werk van de verschillende cartoonisten met elkaar vergelijken. Enkel is het toch weer gelukt om

een loopje te nemen met de opdracht, geheel in de traditie van tegendraadsheid van de cartoonist die niet voor één gat is te vangen. Het is een bonte stoet van variaties op een thema geworden, elke maand eentje en elke keer weer geheel anders. Twaalf maanden lang. De ene maand zult u met deze kalender een hoopvol teken aan de muur hebben hangen, de maand erna wordt u op het andere been gezet met een cartoon die in George Orwell's boek „1984“ niet zou hebben misstaan. Zo kunt u in november 1984 dertig dagen lang het moment meemaken dat een militair op de fatale knop zal gaan zitten. Daarentegen zwaait in juli een olijke hond u toe en neemt de hele maand de tijd om u aan het verstand te brengen dat u van hem nog iets kunt leren als het gaat om het

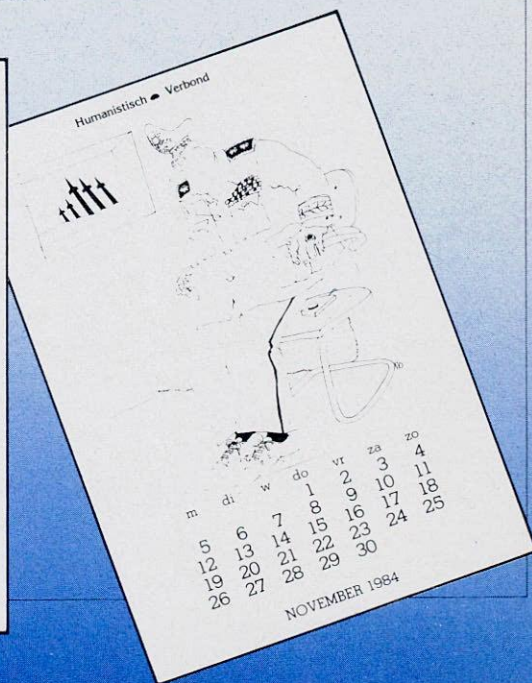
besteden van vrije tijd. Een baby met een warencode op z'n bil, een robot die bij het arbeidsburo een baantje zoekt, een vredesduif die zich op de helm van een soldaat nestelt. Weet u zeker dat het allemaal onmogelijk is?

En zo is er elke maand wel iets om op u in te laten werken, als vingervijzing, sneer, kattenbelletje of gewoon een tekening die blijft verbazen. En wie weet wat u er zelf nog allemaal uithaalt. Immers, het onmogelijke is mogelijk.

Behalve de twaalf cartoons bevat de kalender ook nog een heel aardig verhaal over een vleesgeworden (dus echt bestaand hebbende) cartoonfiguur.

Kunsthistoricus Hans Mulder, die eerder de inleiding verzorgde voor het boekje „Twaalf cartoonisten“, schreef speciaal voor deze kalender dit korte verhaal met de titel „Het hoofd op de maan“. Verder bevat de kalender ook informatie over het humanisme en het Humanistisch Verbond.

Hes van Huizen

Vanaf nu verkrijgbaar: de HV-kalender 1984!

De afmetingen van de HV-kalender 1984 is 30 cm bij 21 cm (A 4) en is gedrukt op stevig papier (170 gram gestreken). Dit keer is het omklapsysteem toegepast. U hoeft dus niet elke maand af te scheuren maar slechts om te slaan. Zo blijft de kalender intact. De kalender is in zwart gedrukt met op de voorkant een gele steunkleur.

De kalender is nu reeds verkrijgbaar voor HV-leden en abonnees van de Humanist. Binnenkort is hij ook in de boekwinkel verkrijgbaar. De prijs is f 5,—. U kunt 'm bestellen door f 6.60 (inkl. porti) over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van Kalender '84.

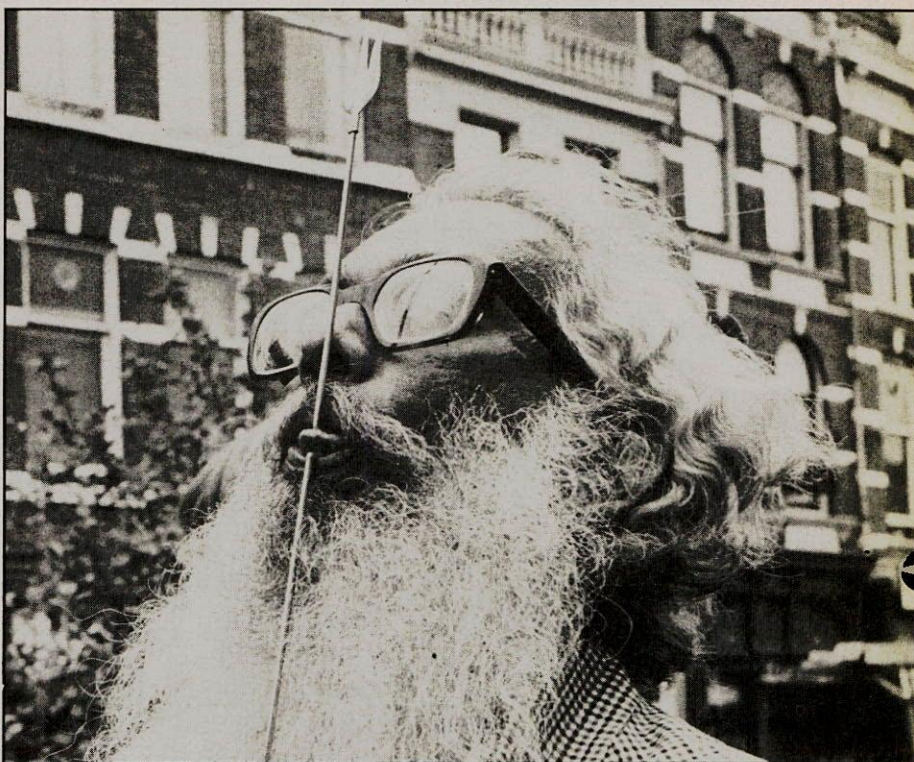
U kunt natuurlijk ook meerdere kalenders bestellen om deze aan vrienden, familie en kennissen te sturen. Hiervoor gelden de volgende kosten inclusief porti:

Twee kalenders:	f 12,50
drie kalenders:	f 19,25
vier kalenders:	f 24,25
vijf kalenders:	f 29,25
zes kalenders:	f 35,25
zeven kalenders:	f 40,25
acht kalenders:	f 45,25
negen kalenders:	f 50,25
tien kalenders:	f 56,50

Elf tot en met 20 kalenders: aantal maal f 5,— plus f 6,50 porto. Dus bijvoorbeeld 15 kalenders kosten u dan: $15 \times f 5,— + f 6,50 = f 81,50$.

Wilt u meer dan 20 kalenders bestellen, neemt u dan even contact op met Dini Boer of Paul Custers, tel. 030-318145.

Atheïst uit India toont goddelijke foefjes

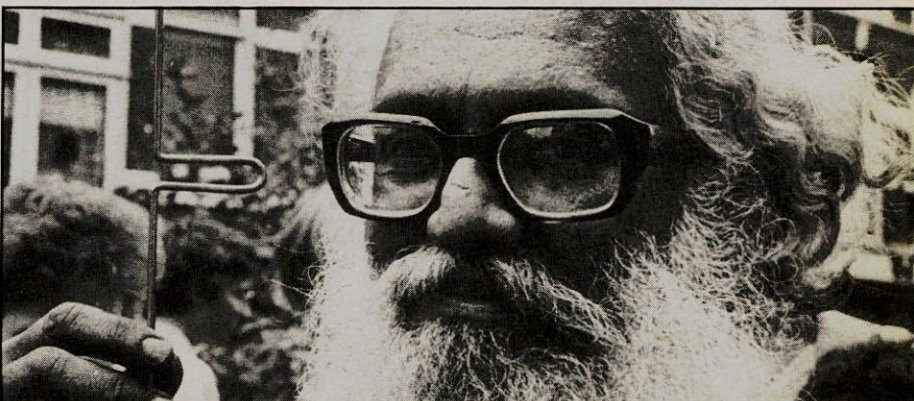

Triomfantelijk kijkt de kleine Indiër de kring belangstellenden rond. Door zijn tong steekt een kleine maar vervaarlijke pin. Met een toch wel beetje pijnlijke grimas overtuigt de fakir uit India zijn Nederlands publiek van zijn bovenmenselijk kunnen. Als iedereen is bijgekomen van verbazing, breekt bij hem een gulle lach door, zijn tong trekt zich terug en het publiek doorziet de truc: de pin blijkt halverwege zo te zijn gebogen dat de tong ertussen kan. Het lijkt alleen maar of de pin erdoorheen zit. Niks wonder. Gewoon een ordinair foefje.

En zo heeft de heer Premanand, atheïst en humanist uit India, nog een heel scala van mirakels in petto die slechts trucs blijken te zijn. Zoals vuur dat plotseling uit zijn handen ontstaat en water dat mirakuleus in wijn verandert. Na elke truc legt de atheïst Premanand uit hoe het precies werkt en dat er niets goddelijks aan is. Het Nederlandse publiek kon zijn kleine voorstelling vol doorgestoken kaarten nog wel waarderen om de slimheid en handigheid waarmee het werd uitgevoerd.

In zijn thuisland India is het echter een bloedserieuze zaak. De nepfakir reist zijn land rond en toont de mensen dat de wonderen van de vele plaatselijke „wonderdoeners” even nep zijn als zijn trucs. Deze zogeheten Baba's en Balayogis hebben in India veel aanhang en verrijken zich met het inzamelen van geld van de goedgegelovigen. Die denken dat zij goddelijke, bovenmenselijke krachten bezitten. De heer Premanand rukt hen de schellen van de ogen door de wonderdoeners te ontmaskeren als ordinaire oplichters.

Het korte maar zeer onderhoudende bezoek van onze geestverwant uit India maakt weer eens duidelijk hoe verschillend de problemen zijn die humanisten in de wereld moeten bevechten. (HvH).

Je werk of je leven, gespreksmap over arbeid

Stel dat we alleen betaald werk wérk noemen. Niet ongebruikelijk. En toch... wie dermate naargeestig betaald werk verricht dat hij zijn lier het liefst aan de wilgen zou hangen, vindt dat geen leven. Dat vindt ook menigeen die zijn/haar werk om de een of andere reden kwijtraakt. Klaarblijkelijk kan men in het algemeen moeilijk z'n leven aan werken opofferen. Maar ook het omgekeerde geldt.

De map „Je werk of je leven“ gaat hier nader op in. Gekeken wordt naar de waarde en betekenis van arbeid binnen het bestaan. Centraal staat de gedachte, dat het meetellen in onze samenleving ten nauwste verbonden is met het hebben van betaald werk. Dit heeft allerlei konsekwenties voor degenen die ervan uitgesloten worden. In het bijzonder geldt, dat zij zich al gauw in een soort niemandsland voelen. Dit overkomt steeds meer mensen. En hoe ouder men is, hoe vanzelfsprekender de omgeving het vindt. Zo wordt van boven vijftigjarigen stilaan verwacht, dat zij hun arbeidsinzet maar voor gezien houden. Vergeten wordt, dat zij dan nog een groot deel van het leven voor zich hebben, nog altijd over de nodige kapiteiten beschikken en dikwijls nog graag een steentje willen bijdragen.

Er is een toenemende neiging om mensen steeds vroeger in hun leven voor taken en verantwoordelijkheden af te schrijven. Dat wil zeggen: uit te sluiten van betaald werk. Gezien de gemiddeld

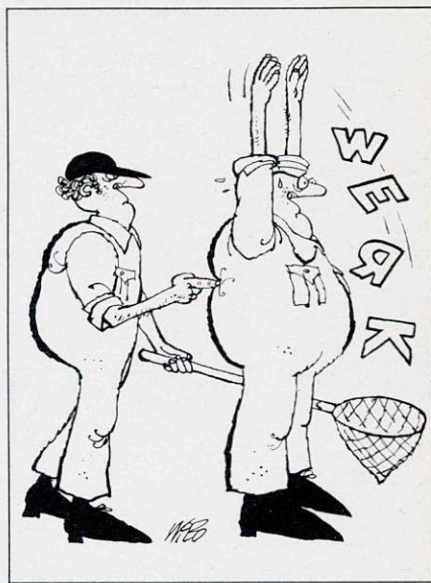
langere levensduur betekent dit, dat een groot deel van het leven oningevuld blijft.

De map „Je werk of je leven” bevat vier series van in totaal 28 themakaarten die nader hierop ingaan. De eerste serie kaarten maakt duidelijk, dat een negatieve kijk op ouder worden, mensen steeds vroeger uit het arbeidsproces laat verdwijnen. De tweede serie maakt duidelijk dat de verslechterende economie tot keuzen dwingt die sterk in het nadeel van oudere werknemers uitvallen. In de derde serie wordt aandacht besteed aan de gevolgen hiervan voor de levensloop. De vierde en laatste serie gaat in op de toekomst en zinspeelt op mogelijkheden om al degenen die op grond van hun leeftijd van arbeid worden uitgesloten, aan uitzicht op een zinvol bestaan te helpen.

Nu meer en meer mensen, dikwijls noodgedwongen, grote delen van hun leven buiten het „normale“ arbeidsstelsel moeten doorbrengen, liggen er mogelijkheden voor een rijker cultureel en maatschappelijk leven. Degenen die buiten de betaalde arbeid staan, zouden hierbij als pioniers gezien kunnen worden.

Er zal gestreefd moeten worden naar een toekomst waarin betaalde en niet betaalde arbeid gelijk verdeeld en gelijk gewaardeerd wordt. Pas dan kan ieder mens zijn levensloop als een zinvol geheel ervaren.

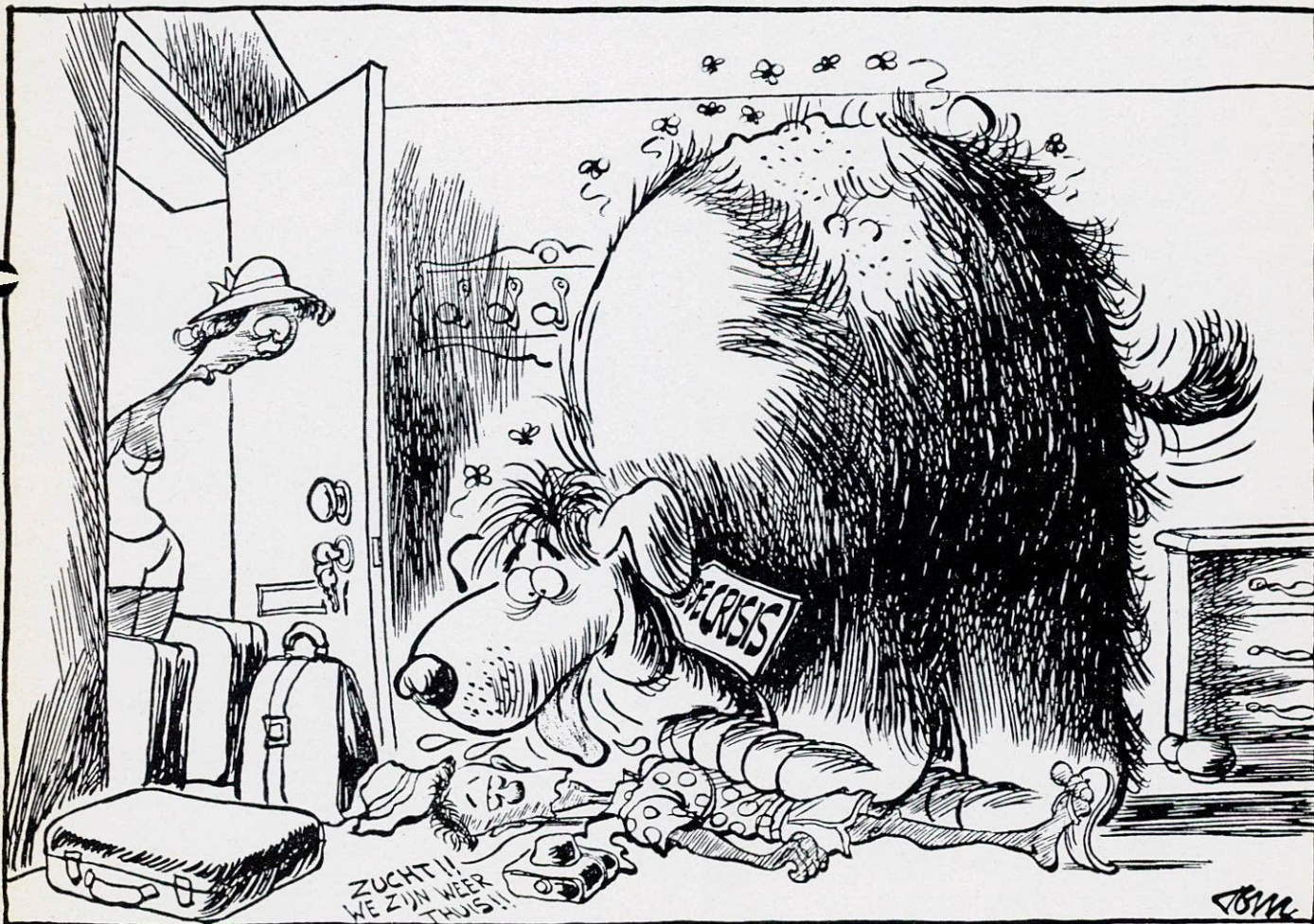
De map „Je werk of je leven“ is bedoeld

voor gebruik in gespreksgroepen van ouderen. Met name is gedacht aan die ouderen die recent buiten de betaalde arbeid zijn geraakt of voor wie dat binnenkort te gebeuren staat.

„Je werk of je leven“ is een gezamenlijke uitgave van Humanitas, de Nederlandse Federatie voor Bejaardenbeleid en het landelijk Studie- en ontwikkelingscentrum ten dienste van de Volwassenen Educatie.

De map is verkrijgbaar door storting van f 5,- op giro 582000 t.n.v. Humanitas, A'dam.

Troubadour en cabaretier Robert Long

IK DENK DAT IK NOG LANG NIET VER GENOEG GA IN MIJN WOEDE

Geen taboe is voor hem heilig, noch veilig. Het lijkt wel of Robert Long er behagen in schept om niets en niemand te ontzien in zijn gezongen tirades tegen vooroordelen, onverdraagzaamheid, onrecht en machtsmisbruik. Niet dat hij de illusie heeft dat hij de wereld er veel door zal veranderen: „de revolutie breekt niet uit door de kunsten van een artiest, misschien zal het op den duur wat minder stinken op de wereld.“ Veel hoop heeft hij niet. Daarvoor is hij ook niet artiest. Hij brengt niet zozeer een boodschap, hij koelt simpel zijn woede en drijft dodelijke spot met wat hij als slecht oordeelt. Maar het is niet alleen woede die in zijn teksten doorklinkt. Ook andere emoties als liefde, verdriet en ontroering beheersen zijn liedjes. Een gesprek met een superindividualist die vindt dat hij nog lang niet ver genoeg gaat in zijn woede. Want niets wat hij zou kunnen bedenken „is zo erg en zo pervers als wat er feitelijk in onze wereld gebeurt“.

„Mijn ethiek? Tja, die zit 'm in elk geval niet in christelijk of humanistisch denken of wat voor soort denken dan ook. Het is eigenlijk heel simpel. Elke dag ervaar ik dingen als goed of slecht en ik oordeel daarnaar. Ik wil me ook niet onderwerpen aan een christelijke of een humanistische ethiek. Je moet zelf uitmaken of je iets goed of slecht vindt

Door Paul Custers en Ans Sillen

en iets wel of niet wil. Dát mag en kan een groep niet voor je uitmaken. Groepsdenken is trouwens altijd eng. In een groep wordt een individu steeds maar ondergeschikt gemaakt aan het groepsbelang of aan het groepsdenken. Het zit ook vaak zo dicht bij het gezonde volksgevoel. En daar krijg ik diarree van.“

Veelzijdig artiest

Robert Long werd geboren in Utrecht op 22 oktober 1943 als Bob Leverman. De artiestennaam Robert Long ontstaat eind zestiger jaren als hij bij de popgroep Gloria als zanger meermalen de hitparade haalt. Zijn lengte is 1 meter 92.

Eind 1971 maakt Long een opzienbarende ommezwaai van de Engelstalige popmuziek naar het Nederlandstalige luisterlied. Het glitterende vooruitzicht van een roemrijke internationale carrière lapt hij aan zijn laars. („Nee, voor mij geen sportauto's en swingende meiden“).

Zo, we weten meteen waar we zitten. Robert Long heeft er geen moeite mee om in de intro van het gesprek meteen op scherp te gaan staan. We werpen tegen dat het soms nodig is om je in een groep of instituut te organiseren om iets voor elkaar te krijgen. Je kan je toch niet steeds onttrekken aan samenwerking als je een bepaald doel wilt bereiken? Je kan toch niet alles alleen doen? En in de teksten van Robert Long horen wij ook over toestanden die moeten worden verbeterd en de scherpe kritiek die hij heeft op onrechtvaardige zaken in de samenleving. Pakt hij die nu allemaal in z'n eentje aan?

„Ik wil helemaal niks aanpakken. Als ik zing of zeg dat me iets niet zint, hoef ik toch niet meteen de straat op. Ik heb ook helemaal niet die behoefte. Natuurlijk vind ik dat organisaties zoals Amnesty International en ook het Humanistisch Verbond goeie dingen doen.

Zijn eerste elpee „Vroeger of later“ verschijnt in april 1974 en is een doorslaand succes. In de jaren daarop verschijnen nog solo-elpees als „Levenslang“ (bekroond met een Edison in de categorie „luisterlied“) en „Homo Sapiens“, eveneens onderscheiden met een Edison in de categorie „theater en cabaret“.

In 1980 schrijft Robert Long het theaterstuk „Duidelijk zo!“ dat hij twee jaar lang samen met Leen Jongewaard voor uitverkochte zalen op de planken zet. De samenwerking met Jongewaard wordt voortgezet in het cabaretprogramma „Tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen“. Deze show leidde vooral in

Maar ik hoor er niet bij en ik wil er ook niet bijhoren. Ik doe dingen op mijn manier en wil geen spreekbuis zijn van deze of gene groep.

Het stinkt minder

„Heb je in je eentje op het toneel dan wel invloed zodat je dingen kunt veranderen?“

„Wie zegt dat ik iets wil veranderen? Dat zegt men ja, maar dat komt bij mij niet op. Trouwens, de revolutie breekt niet uit door de kunsten van een artiest. Je verandert niet daadwerkelijk iets. Hooguit kun je het proces van mentaliteitsverandering beïnvloeden. En dan nog heel langzaam. Als je honderd jaar dood bent, zeggen ze misschien: nou, die mijnheer Long, die heeft toch wel bereikt dat mensen in plaats van twee keer nog maar één keer per maand in hun broek schijten, het stinkt nu toch wel minder.

Meer is er niet bij denk ik. En ik hoef ook niet aan anderen te gaan vragen of ik nu wel genoeg doe aan dit of aan dat. Dat bepaal ik gewoon zelf.“

Is dat nou niet onmaatschappelijk, zo'n houding?

„Ja hoor, als je dat vindt mag je dat rustig opschrijven. Ik pieker niet over wat „men“ van mij vindt. Als men mij onmaatschappelijk vindt, dan vinden ze dat maar. Ik weet dat ik 't niet ben. Ik ben niet onmaatschappelijker dan vele anderen. Waar meet je trouwens mee?

christelijke kring tot luide protesten en zelfs tot een rechtszaak die voor het duo goed afloopt.

De nieuwe cabaretshow van de beide artiesten gaat in het najaar in première onder de titel „En het bleef nog lang onrustig in de stad“. Robert Long wil er nog weinig over kwijt maar kondigt de show zelf aan als een toppunt in de reeks programma's die tot nu toe door hem op toneel zijn gezet. De show zal een jaar lopen, daarna stoppen Long en Jongewaard (tijdelijk) hun samenwerking („We willen geen Snip en Snap worden“). Long gaat daarna alleen op tournee met oude en nieuwe liedjes. Ook heeft hij plannen om een boek te schrijven.

Voor de linkse club ben ik niet links, dus onmaatschappelijk in hun ogen. Voor midden en rechts ben ik wel weer links, dus ook onmaatschappelijk. Bij De Volkskrant doe ik nooit goed, het is trouwens ook een vervelende krant. Bij de VPRO zou ik niet eens op het scherm komen, al was het alleen maar om een telefoonnummer te annunceren.

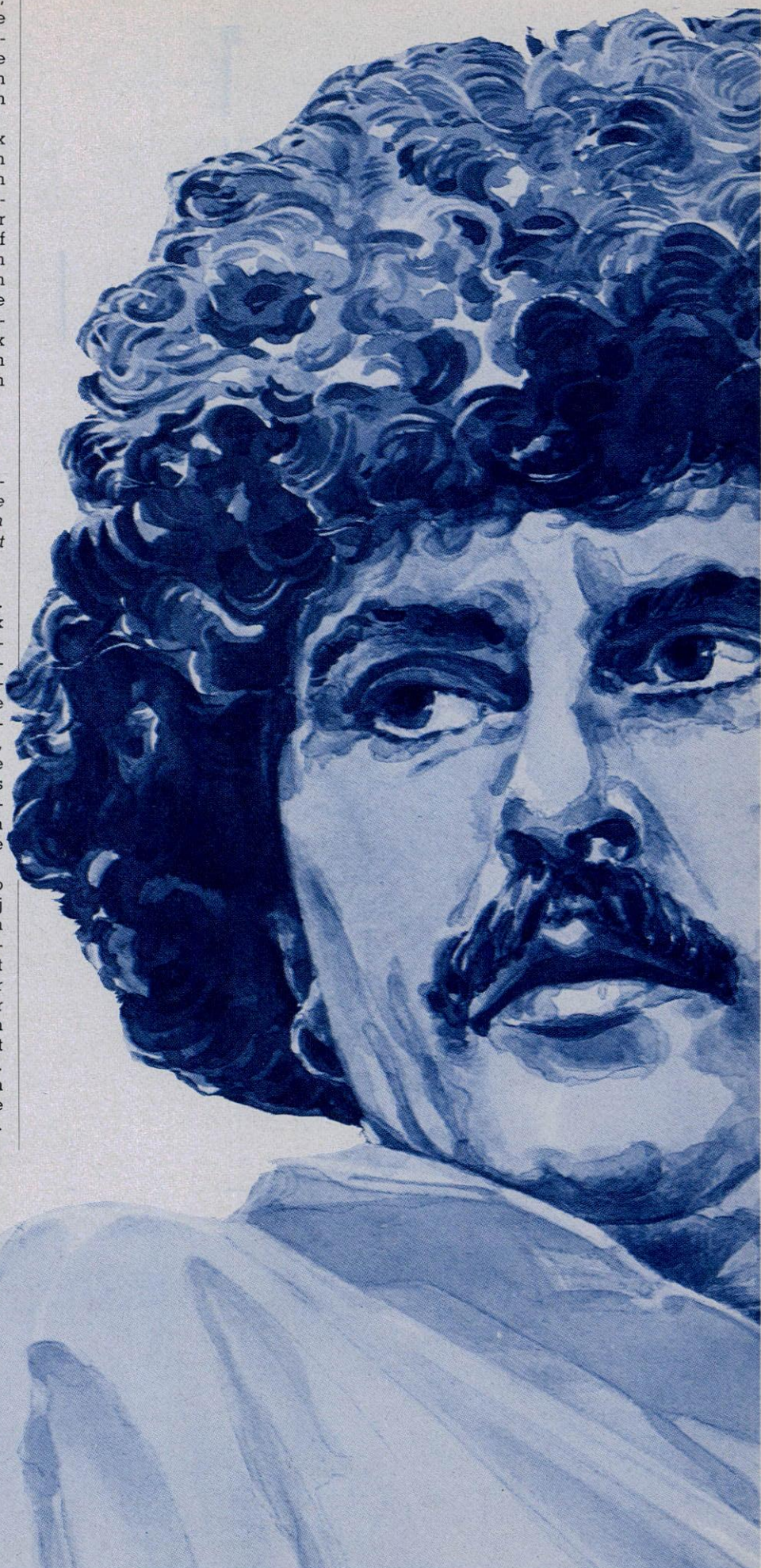
En dan weet ik ook precies waarom ik niet van groepsdenken hou. Ik doe in ons programma dingen waar mensen onbevooroordeeld naar toe komen omdat ze amusement willen, want daar gaat het om. Ik ben geen dominee of Mient-Jan Faber, ik ben gewoon een meneer die amusement bedrijft. En daar probeer ik dan nog iets onder te stoppen waarvan mensen zullen zeggen: ja, zo kan het ook. Of: hé, zo heb ik het nog nooit gezien. Als dat lukt kan dat wel 's meer effect hebben dan een vereniging van gelijkgestemden".

Grote menselijke emoties

Long is weer Long. De ingehouden woede van de artiest is dezelfde als van de mens erachter. Maar hoe zit het dan met de boodschap die hij heeft? En wat is die boodschap precies?

„Boodschap? Ik heb geen boodschap. Ik ben artiest en ik laat in mijn werk merken dat ik een heleboel dingen afkeur en dat ik me eraan erger. Mijn teksten gaan niet over tijdgebonden maatschappelijke zaken. Dat is alleen de vorm. Ik heb het over de grote menselijke emoties zoals liefde, nijd, verdriet, jaloezie, hebzucht. Daar wordt je mee geboren en ze blijven je hele leven. Zo is de eenzaamheid van een homo even belabberd als de eenzaamheid van een hetero. De cultuur en de tijd bepalen de vorm van de emoties.

Neem nou zo'n liedje waarin iemand op bezoek komt en zegt: goh, wat woon jij hier leuk, blablabla. De andere persoon begint te huilen. Dan schrijft een mevrouw mij dat ze het zo goed begrijpt omdat ze ook pas gescheiden is! Maar het liedje gaat helemaal niet over scheiding. Het gaat gewoon over een gevoel. Iemand komt op visite en staat met z'n bek vol tanden en lult maar wat. De ander wordt overmeesterd door een gevoel van eenzaamheid en begint te huilen. Het is een gevoel en meer niet. Wie maakt nu de boodschap? Ik niet."

Niets wat ik zou kunnen bedenken is zo erg en pervers als wat er feitelijk in de wereld gebeurt

Recht van spreken

De ongewone felheid en de rauwe manier waarop de RK-kerk het moet ontgelden, verbaast ons een beetje. Je bent zelf niet rooms opgevoed en zelf nooit de dupe geweest van de morele opvattingen en voorschriften van die kerk.

„Dat klopt. De hypocriete opvattingen van de kerk raken mij toch wel. Rooms-katholiek of gereformeerd of wat dan ook. Ze hebben het allemaal over dezelfde god en ze laten hem allemaal dezelfde vreselijke dingen doen. De RK-kerk raakt mij het meest als het gaat om de seksuele moraal. Op het moment dat de Simonisen en de Gijsens hun grauwe bek opentrekken en daar komt dan zo'n vieze mufte walm uit waarin ze beweren dat alles dat met seksualiteit te maken heeft vies is en ze gaan dat ook nog eens op mij van toepassing verklaren terwijl ik geeneens lid ben en nog homoseksueel ook, dan heb ik recht van spreken. Als vanuit de kerk wordt gezegd dat abortus niet mag omdat het leven heilig is terwijl aan de andere kant miljoenen kindertjes sterven omdat diezelfde kerk zegt: fok maar raak want god wil 't zo, dan trek ik mijn bek open. De moraal van de kerk is in dat opzicht misdadig en ik mag daartegen flink van leer trekken.“

Maar dat doe je dan op zo'n manier dat gelovigen zich gekwetst voelen. Door de grofheid waarmee je uitpakt, zien ze niet meer wat je wilt zeggen.

„Als je praat over een groep mensen die al schrikken bij het woordje kut, dan is voor hen 80% van het programma niet goed. Dat zijn mensen die best nog even gechoqueerd mogen worden. Als Reagan morgen zou zeggen: ik heb genoeg van dat geneuk met die nucleaire troep en nu druk ik op die kutknop, dan zeggen die mensen alleen dat Reagan neuken en kut heeft gezegd. Als je zo narrowminded bent dan heb je nog wel een lange weg te gaan. . . .“

Mensen kwetsen

„Ik vind trouwens helemaal niet dat ik mensen kwets. Ik denk wel eens dat ik nog lang niet ver genoeg ga in mijn woede. Niets wat ik zou kunnen bedenken, is zo erg en zo pervers als wat er feitelijk in onze wereld gebeurt. Ik zeg bijvoorbeeld op toneel klootzak terwijl ze een paar honderd kilometer verder mensen bommen op hun hoofd gooien. En dat nog wel in naam van het christendom of wat voor god dan ook. Ik ben niet half zo pervers als de veroorzakers daarvan. Trouwens ik bepaal wat ik op het toneel doe en alleen ik ben daar verantwoordelijk voor.“

Het lijkt alsof je voor gelovigen geen respect hebt. Alsof je afkeurt dat ze überhaupt iets geloven.

„Ik ben bezig waar ik mee bezig wil zijn. Of dat nu overeenkomt met opvattingen van christenen of humanisten of homofielen of wie dan ook, is niet belangrijk voor mij. Ik heb geen boodschap. Ik ben en een beetje christen en een beetje humanist en homoseksueel. Maar in de eerste plaats ben ik mens, ben ik een individu. In de eerste plaats ben ik Robert Long die zelf nadenkt en zelf beslissingen neemt. Ik ben christelijk opgevoed en dus ben ik m'n hele leven bezig met het christendom te verwerpen. Als anderen geloven

vind ik dat best. Maar ze moeten mij erbuiten laten. Ik heb er geen bezwaar tegen als wordt gezegd: wij vinden dit en dat. Maar zodra men gaat zeggen dat iedereen zo moet denken, dan ga ik dwars liggen. Als gelovigen hun geloof baseren op zulke opvattingen van het instituut kerk dan verdienen ze ook grof te worden benaderd en dan zullen ze zich ook wel gekwetst voelen door mijn teksten.“

Elastische mystiek

Je bent buitenkerkelijk. Geloof je nog wel?

„Ik denk niet dat je kunt zeggen dat ik atheïst ben. Daarvoor ben ik toch teveel mystiek gekieteld. Het is een soort elastische mystiek. Ik bedoel, als morgen iemand zou zeggen dat de bomen in mijn tuin een bepaalde straling bezitten die een bepaalde invloed op me hebben, vind ik dat niet meteen onzin. Maar misschien komt dat ook wel weer omdat ik toen ik klein was zoveel onzin heb moeten aanhoren. Mensen die niet meer christelijk zijn of beweren te zijn,

Robert Long in de theaterproductie „Tot hiertoe (heeft de Heere ons geholpen)“

zijn toch altijd bezig om er vanaf te komen. Dat zal voor mij ook wel opgaan. Zo is er bijvoorbeeld geen liedje of tekst van mij waarin niet op een of andere manier god of z'n familie aan bod komt. Maar ik ben niet bezig met god of een bovennatuurlijk wezen omdat ik toch iets zou willen geloven."

Kun jij je voorstellen dat de kerk of gelovigen veel moeite hebben met de manier waarop je soms over god spreekt of zingt en dat ze van godslastering spreken?

„Het is gek dat je als niet-gelovige van godslastering beschuldigd kan worden. Dat kan ook eigenlijk niet. Het is dus hun probleem en niet het mijne. Maar ja, hun god is makkelijk te lasteren omdat het een kleine knijpekont is. Hun god zit boven op een stoel en kijkt de hele dag naar beneden om te zien of Jantje een koekje jat of aan z'n plasser-tje zit. Hun god is net zo bekrompen als ze zelf zijn en dus verdient hij niet beter dan gelasterd te worden. Een echte god zou iemand zijn die door alle wollen geverfd is en niet kwetsbaar is. Kortom, een heel grote vader of moeder."

Onschendbaarheid voor artiesten?

De rechtszaak die de politieke partij SGP had aangespannen tegen teksten in het programma „Tot hiertoe (heeft de Heere ons geholpen)" is voor jou en Leen Jongewaard goed afgelopen. Toch had het ook anders kunnen uitpakken en hadden jullie veroordeeld kunnen worden wegens godslastering. Vind je niet dat het toneel, het cabaret een bepaalde vorm van onschendbaarheid zouden moeten hebben, vergelijkbaar met de onschendbaarheid van kamerleden?

„Zeker niet. Politici en artiesten en welke groep dan ook hebben geen enkel recht om voor hun uitlatingen in een onschendbare positie te zitten. Ze dragen allemaal de verantwoordelijkheid voor wat ze doen. Als ik iets zeg dan weet ik ook dat ik het zeg en dan heb alleen ik daar alle verantwoordelijkheid voor. Het is fout als je een groep mensen zou bevoordelen doordat zij iets mogen zeggen wat de man of vrouw op straat niet mag zeggen. Ik ben tegen zo'n uitzonderingspositie."

„Is het eigenlijk nog wel nodig dat je zo hard tegen de kerk of het christendom schopt? Er is toch nu veel meer vrijheid dan jaren geleden en de invloed van de kerken neemt toch sterk af."

„Ik betwijfel of we vrijer worden. Natuurlijk zijn bepaalde dingen nu wel mogelijk. Maar neem nou de seksuele vrijheid waarover zoveel ophef wordt gemaakt. Dat is toch helemaal niet zoals het eruit ziet. Heel veel mensen (ook jongeren) hebben al de remmingen en frustraties die hun zijn aangepraat en die nog lang niet zijn overwonnen. En dan moet je niet aankomen met die VI-VA-vrijheden. Het zoenen van mannen door mannen, homo en hetero. Dat zijn

Robert Long samen met Leen Jongewaard

toch kroegtrucs. Doe dat nou 's thuis als het vrouwtje erbij zit. Heerlijk hoor dat zoenen, verrukkelijk. Maar ik geloof er geen flikker van."

Gratis advertentie voor HV

Je zei het al, organisaties en actiegroepen hoeven er niet op te rekenen dat Robert Long als hun spreekbuis funktioneert. Toch heb je het Humanistisch Verbond een gratis advertentie aangeboden in het programmaboekje bij de nieuwe show. Hoe dat zo?

„Omdat ik het een zinnige club vind. Al was het alleen maar vanwege hun oproep om eindelijk eens orde op zaken te stellen in de persoonsregisters van de gemeenten door naar het stadhuis te lopen en te zeggen dat die loze vermelding van godsdienst er maar eens uit geschrapt moet worden. Dat zijn acties

die het Verbond moet plegen. Daar hebben mensen wat aan. En daar komt nog bij dat ik een sterke sympathie voel voor kleine clubjes die het goed bedoelen."

Paul Custers en Ans Sillen

Kind van vandaag

Kind van vandaag

vraag me niet waarom de wereld lichter is wanneer je ogen open zijn
en waarom ie zo donker is wanneer je ze weer sluit,
voor veel volwassenen is het net andersom:
daar ziet de wereld met gesloten ogen er juist beter uit
da's waar.

Maar misschien dat jij kunt zorgen dat ons wereldje er morgen
ietsje minder lullig uit ziet dan vandaag;
waarom we zelf niets doen en steeds op jullie hopen
weet ik niet m'n kind, maar het is wel een goeie vraag.

Kind van vandaag

ik weet het wel, je hebt gelijk, ook ik doe mee, ik had vroeger ook
een grote bek,
je zegt terecht: wat doe je nu je zelf volwassen bent
Niets meneer, je schrijft een stukkie naar de krant
da's alles wat je doet, je vreet gewoon maar door, dat ben je zo
gewend
dat is waar

Maar misschien zul jij een licht zijn of een deel van een gezicht
zijn
dat de ogen niet beschaamd hoeft neer te slaan
mijn ouders hoopten ook op mij, ik kon het niet al deed ik ook m'n
best
en daarom moet jij verder gaan.

Kind van vandaag

kijk me aan, zie jij de vouwen om m'n mond dat is niet van de
lach alleen
hoe meer ik om me heen kijk, des te vaker voel ik pijn
wist je dat wanneer je ouder wordt er steeds meer dingen zijn
die, hoe je het ook bekijkt, steeds minder echt van waarde zijn
heus, dat is waar.

Maar misschien dat jij de moed hebt als je weet dat jij het goed
hebt
dat je doorvecht tot de allerlaatste brug
maar als het je niet lukt misschien de moed je in de schoenen
zakt
m'n kind, denk dan nog even aan me terug

-kind van vandaag.

Robert Long

Slecht geheugen?

VERGEET
NOOIT
MEER

namen, gezichten, adressen,
getallen, data, afspraken enz.
door onze unieke cursus voor
succesvolle geheugentraining!

Ontdek het geheim van een
ijzersterk geheugen en hoe u
o.a. vreemde talen in een
recordtijd kunt leren. Vraag
uitvoerige informatie ➡

Bon voor GRATIS
prospectus!

Naam en adres:

HU

Sturen zonder postzegel aan:
Memoschool, Antwoordnr. 465
2060 VE BLOEMENDAAL

Dic-map over alleenstaan

Er zijn in Nederland ruim ééneneen-
kwart miljoen alleenstaanden. Niet al-
leen „zelfgekozen“ alleenstaanden,
maar ook gescheidenen, verweduwen,
alleenstaande ouders en mensen in al-
ternatieve leefverbanden. De verwach-
ting is dat eind jaren tachtig maar liefst
70% van alle Nederlanders niet in ge-
zinsverband zullen leven. Hoewel er de
laatste tijd wel meer belangstelling is
voor deze groeiende groep, worden al-
leenstaanden nog maar al te vaak als
niet evenwaardig gezien en wordt nog
maar al te vaak uitgegaan van de tra-
ditionele gezinssituatie. Met name de
wetgeving loopt op veel punten nog ho-
peloos achter. Soms haalt de overheid
zelfs in het hoofd om de ongehuwde
staat nog eens goed af te straffen, bij-
voorbeeld via belastingen. Terwijl het
toch zo is dat vroeg of laat bijna iede-
ren tijdelijk, langdurig of permanent
alleen komt te staan.

Om de positie van alleenstaanden te
verbeteren, is twee jaar geleden het
Platform van Organisaties van Alleen-
staanden opgericht. Deze organisatie
heeft nu in samenwerking met De Hor-
stink de DIC-map „Alleenstaan, leef-
situatie, knelpunten en mogelijkheden“
uitgegeven. In meer dan 150 pagina's
wordt hierin de vele facetten van het
alleenstaan belicht: zoals werken, geld,
voorzieningen, rechtspositie, wonen,
mentaliteit, beleven en de toekomst.
De DIC-map „Alleenstaan“ kost f 24,50
en is verkrijgbaar in de boekhandel.
Ook te bestellen door storting van
f 24,50 op bankrekeningnr. 225197235
t.n.v. Platform Alleenstaanden, Den
Bosch onder vermelding van „DIC-
map.“

De Beweging van Bewust Ongeorganiseerde Humanisten blijft groter dan het HV

Al jaren ben ik van mening dat gelukwensen meer dienen te bevatten dan alleen maar de simpele mededeling dat men een ander feliciteert met iets waar die ander verheugd over is. Het lijkt mij nog steeds een goede gedachte. Maar niet zozeer omdat de kommersie er zich kennelijk van meester heeft gemaakt en een vrijwel onuitputtelijke reeks van kaarten in alle mogelijke maten op de markt brengt waarop gelukwensen de meest bizarre verwoording krijgen. Het gaat mij om die paar zinnen, die een al lang lopend gesprek met die goede vriend of vriendin doen voortgaan.

Met spanning greep ik dan ook bij mijn verjaardag naar de kaart waarop ik het handschrift van een oude vriend herkende. En ik werd tevreden gesteld. Want ook hij had ditmaal de draad van het gesprek weer opgepakt. Maar hij had wel een stevige knoop in die draad gelegd.

Of ik maar eens met hem en andere goedwillende mensen rekening wilde houden en met mijn positie in dat Humanistisch Verbond op de kortste keer een eind ging maken aan die „arrogante reklametoer“ van voorzitter Rob om te denken dat het Verbond zo veel ongodsdienstigen vertegenwoordigt.

Natuurlijk heb ik de kaartschrijver er met enkele stevige woorden op gewezen dat in „ons“ Verbond niemand een positie inneemt waarmee op de kortste keer ergens een eind aan gemaakt kan worden. Opgewarmd door een gevoel van trots over de democratie in „ons“ Verbond, maakte ik hem duidelijk dat hij zich dan wel graag een goedwillende wil noemen en dat hij daar als mijn vriend ook regelmatig blijk van geeft, maar dat hij een organisatie als „ons“ Verbond niet zomaar op de hoop van weg te werpen clubs mag gooien.

Maar als zo vaak na een oprisping van goedwillende en positieve boosheid, kwam ook nu een kater op. Want het feit bleef overeind dat er heel wat percenten aan Nederlanders zijn die zich met overgave ongodsdienstig en onkerkelijk noemen. Die zelfs bereid zijn om zich met het woord humanistisch te etiketteren, maar die er nog steeds niet aan denken om de rijen van „ons“ Verbond te versterken.

Serieuze wetenschappers en dan vooral sociologen en psychologen in de vele variaties die bij die wetenschappen mogelijk en dus gebruikelijk zijn, hebben daar al een verklaring voor gegeven. Ze zeggen dan dat mensen die met hart en ziel uit een club stappen waar ze met hart en ziel in zaten niet meteen met datzelfde hart en diezelfde ziel in een andere club stappen. En het schijnt ook zo te zijn dat mensen die met hart en ziel aan een god geloofden en daarom in een club zaten, ook weer niet één-twee-drie tot een club toetreden waar je nog steeds met datzelfde hart en diezelfde ziel moet gaan geloven dat het onzin is om in een god te geloven.

Maar er zit volgens mij heel wat anders achter. Al deze mensen zijn eigenlijk lid van de Beweging van Bewust Ongeorganiseerde Humanisten (BBOH). En dat hebben ze op humanistische gronden

gedaan. Want in onze beginselverklaring staat niet voor niets dat niets of niemand buiten de mens verantwoordelijk kan worden gesteld voor wat die mens met zijn vermogen tot onderscheidend oordelen doet. Ze willen geen lid van een organisatie worden waar bij meerderheid van stemmen wordt vastgesteld waar je onontkoombaar als principiële humanist vóór dan wel tegen moet zijn.

De leden van de Beweging van Bewust Ongeorganiseerde Humanisten zijn misschien wel de enige echte humanisten in ons land. Zij lijken de indruk te wekken op grond van onze beginselen alleen te durven staan met het waar maken van hun verantwoordelijkheid. Zij hebben denk ik geen spandoek nodig om achter aan te lopen als bewijs tot

wat voor daden en getuigenissen het lidmaatschap van „ons“ Verbond een mens kan brengen.

De verjaardagskaart bleef nog lang in mijn hoofd hangen. Ben je pas een echte humanist als je een Bewust Ongeorganiseerd Humanist bent? En moet dan het HV maar opgeheven worden? Maar dan is er geen tegenpool meer voor een BBOH en heeft deze beweging dus ook geen bestaansrecht meer.

Toch eens vragen aan voorzitter Rob of er voor dat probleem geen taakgroep, of een werkgroep of een projectgroep kan worden gevormd. Misschien dat zo iets dan wel eens tot de ontdekking zou komen dat humanisten hun eigen verantwoordelijkheid hebben en niet door hun club of door leden van die club voor onverantwoordelijke of onechte of niet-principiële humanisten gehouden kunnen worden als ze een of andere zienswijze hebben.

Het zou een open deur kunnen zijn. Maar dat geeft dan niet, want open deuren moeten regelmatig ingetrapt worden omdat mensen vaak vergeten zijn dat ze open stonden.

Johan S. Wijne

Kinderen niet zo over ver-

„Frits voelde het bloed uit zijn gezicht trekken. Zijn hart begon wild te bonzen. Zo'n mooi meisje had hij nog nooit gezien! Hij durfde bijna niet naar haar te kijken. O, wat was dat een lief meisje. Hij kreeg er een draaierig gevoel van in zijn buik. Een prettig warm gevoel was het. Plotseling versnelde Frits zijn pas. Hij zou haar inhalen en groeten. Kijken of ze hem teruggroette. Toen hij vlak achter haar liep, zag hij allemaal kleine witte donshaartjes op haar benen. Daarvan kreeg hij weer zo'n vreemd draaierig gevoel in zijn buik.

„Hallo!“ zei hij in het voorbijgaan. Ze keek op: „O dag“. Frits wilde nog wat zeggen, iets leuks of iets aardigs. Maar hij wist niet wat“.

Deze citaten komen uit het boek van Hans Dorrestijn „Gritter en zijn vrienden – 5“ en gaan over Frits die plotseling vreselijk verliefd wordt op een meisje uit zijn klas. Frits is geen puber, geen middelbare scholier. Hij is een jaar of tien, zit in de vierde klas. Frits is nog een jochie, een kind. Frits is echt heel erg verliefd: „O, wat zou hij haar graag een kus geven. Of zachtjes met zijn hand door haar bruine haar strelen. Hij kreeg gewoon kippevel bij de gedachten.

Kinderen verliefd, kan dat?

Volwassenen denken bij het woord verliefdheid al heel snel aan erotiek en seksualiteit. Kinderen, lagere schoolkinderen, met name, kinderen die nog niet „geslachtsrijp“ zijn, leggen dat verband niet onmiddellijk. Maar verliefdheid, het gevoel van vlinders in je buik, de spanning die eetlust en nachtrust soms volledig bederft, de kriebels, het romantische verlangen naar die ene, dat kennen kinderen minstens net zo goed als volwassenen. Misschien zelfs wel beter, intenser. Wanneer je aan kinderen vraagt of ze het verliefde gevoel willen beschrijven dan gebruiken ze praktisch dezelfde woorden als volwassenen: kriebels, vlinders, kloppend hart. Meer originele en spontane omschrijvingen hoor je niet zo vaak. Ook kinderen hebben het er blijkbaar moeilijk mee om dat rare gevoel onder woorden te brengen.

Toch hoor je kinderen vaak over seks praten als het woord verliefdheid valt. Ze kennen althans heel wat woorden die met seksualiteit te maken hebben. Je denkt als volwassene dan al snel dat verliefdheid ook bij kinderen met seks gepaard gaat. En toch is dat nauwelijks zo. Kinderen kennen dan wel veel meer woorden op het gebied van seks dan vroeger, dan pakweg twintig jaar geleden, maar of ze ook meer van seksualiteit begrijpen dan wij destijds deden, is maar de vraag. Wie de werkelijke kennis van seksualiteit onder kinderen onderzoekt, merkt dat die kennis erg oppervlakkig en vooral onsamenhangend is. Tot die konklusie komen wetenschappelijke onderzoekers, bijvoorbeeld van het Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NIS-SO) én mensen die op een meer informele manier met kinderen over seks hebben gepraat, bijvoorbeeld de hulpverleners van de Kindertelefoon en medewerkers van de kindertoneelgroep RATS.

Deze groep heeft een toneelstuk gemaakt over verliefdheid, een stuk over en voor kinderen. Veel materiaal voor dat stuk werd verzameld in gesprekken met kinderen over verliefdheid en seksualiteit. Veel gepraat van kinderen over seksualiteit is waarschijnlijk nagepraten van volwassenen. En veel gedoe is nadoen van volwassenen.

Kinderen zien en horen van de volwassenen het bekende rijtje: verliefd, verloofd, getrouwd, kinderen krijgen. „En daarna ga je scheiden“ voegen kinderen van nu daaraan toe. Maar de logica van deze volgorde ervaren kinderen niet zelf. De vraag is of het rijtje ook voor volwassenen wel zo logisch is, maar dat is een ander onderwerp. Het onmiddellijke verband tussen verliefdheid en seksualiteit voelen kinderen net zo min, ook al hebben ze vaak wel de mond vol van seksuele termen en toespelingen. Vooral om stoer te doen.

Liefdesverdriet en jaloezie

Verliefdheid een verwarrend, soms moeilijk gevoel. Dat vinden kinderen ook. Kinderen zitten er vaak behoorlijk mee. Ze tobben wat af: hoe zal ik het duidelijk maken, hoe moet ik het zeg-

gen, hoe loop ik zo min mogelijk risico dat ik de kous op de kop krijg, hoe voorkom ik dat andere kinderen het merken en mij ermee gaan pesten?

De verschillende kindertelefoons, waar kinderen anoniem naar kunnen bellen met allerlei vragen en moeilijkheden, worden dagelijks door tientallen kinderen te hulp gevraagd met verliefdheidsproblemen. De kindertelefoon in Utrecht bijvoorbeeld registreerde in een bepaalde periode liefst 227 vragen om hulp over verliefdheid op een totaal aantal vragen van 1026. Over problemen op school werden in dezelfde periode maar 83 vragen gesteld, over moeilijkheden met ouders 113 vragen, over problemen met broertjes en zusjes 29 vragen.

Het eerste probleem voor verliefde kinderen is natuurlijk: hoe vertel ik het haar of hem. Vaak draaien ze er eerst een tijdje om heen, nemen daarna een hartsvriendin of boezemvriend in vertrouwen en dan komen de briefjes. „Voor Marco. Wil je met me gaan? Marjan“, of heel uitvoerig: „Lieve Kees, ik vind het best moeilijk om aan jou een brief te schrijven, maar ik doe het lekker toch. Ik vind jou heel aardig. Als ik naast jou zit in de klas moet ik steeds naar jouw ogen kijken, die lachen zo leuk. Ik vind het leuk om een keer met jou te spelen. Als je dat ook leuk vindt (hoeft niet verliefd hoor) kom je dan woensdag bij mij? Dag. Marjolein“ of onmiddellijk to the point: „Ik hou van jou, kom vanmiddag bij me. Piet“. Maar

Foto's Hest van Huizen

n doen moeilijk eefdheid

dan. Komt er antwoord of niet?

Laat ze het briefje aan die rotvriendin lezen, of niet? Gaat hij met me spelen, of niet. Het is een spannende tijd.

Veel kinderen zijn bang om gepest te worden, om op zekere dag met koeien van letters op het schoolbord te zien staan „ARJEN GAAT MET MARIJE”.

In de gesprekken met kinderen die toneelgroep RATS met kinderen over verliefdheid had, waren er weinig jongens en meisjes die helemaal toegaven dat ze bang waren om gepest te worden. Ook over andere verdrietige gevoelens werd niet zo gemakkelijk gepraat, terwijl kinderen net zo goed als volwassenen kunnen lijden onder liefdesverdriet, een blauwtje lopen, jaloezie. Blijkbaar schamen kinderen zich nogal om hier voor uit te komen in een groeps-gesprek in de klas. Een organisatie als de Kindertelefoon krijgt echter zeer vaak kinderverdriet te horen. Dank zij de anonimiteit durven kinderen wel met hun bange en intieme gevoelens te komen.

Nieuwsgierigheid

De meeste kinderen weten heel goed dat volwassen verliefdheid heel anders is. Jongens komen weliswaar met stoere verhalen over vrijpartijen met meisjes, maar in feite weten ze heel goed dat de seksualiteit van volwassenen iets heel anders is dan hun eigen beleving.

Meisjes komen regelmatig met zoete dromen over trouwen, kinderen krijgen en zelfs scheiden, maar eigenlijk weten

ze heel goed dat dat dingen zijn die buiten hun kinderwereld vallen. Die stoere en romantische verhalen zijn grotendeels nagepraat van grote mensen.

Dat wil natuurlijk helemaal niet zeggen dat kinderen geen seksualiteit kennen. Maar kinderlijke seksualiteit heeft een heel andere inhoud dan die van volwassenen. Kinderen experimenteren graag, doen graag „vieze” spelletjes (zestig procent van de kinderen zou wel eens doktertje willen spelen volgens een onderzoek van het NISSO) en ze zijn vreselijk nieuwsgierig. Naar elkaars geslachtsdelen kijken heeft echter helemaal niets met verliefdheid te maken. Dat wordt overigens prachtig gespeeld in het kindertoneelstuk RATS. Een jongen en een meisje die verliefd zijn op elkaar doen nogal schutterig en onhandig, terwijl een ander stel, dat helemaal niet verliefd is, nieuwsgierig elkaar betast en elkaar in de broek kijkt. Verontwaardigd wijzen die laatste twee de insinuaties van de andere kinderen van de hand dat ze verliefd zouden zijn.

Kinderen kunnen zich eigenlijk niet goed voorstellen hoe volwassenen seksualiteit beleven en ze zijn er ook niet zo in geïnteresseerd. Wel willen ze weten hoe het allemaal werkt, hoe de techniek in elkaar zit, wat allerlei woorden en uitdrukkingen betekenen. Maar die wetenschap brengt kinderen er niet toe om op volwassen wijze seksueel met elkaar om te gaan. Seksualiteit van kinderen is spannend, interessant, leuk. Ze spelen hun eigen geheime spelletjes, jongens en meisjes, jongens onder elkaar, meisjes onder elkaar. De jongens in het stuk RATS zijn net zo geïnteresseerd in elkaars piemel als die jongen en dat meisje. Sommige kinderen uit het publiek roepen bij deze scène woorden als „viezerikken” en „flikkers”, maar veel inhoud hebben deze termen niet.

Ergens hebben ze iets over homoseksualiteit gehoord, maar als de spelers van RATS rustig met de kinderen npraten over het toneelstuk, blijkt hoe kinderlijk bijna alle kinderen op dit gebied zijn. Je mag de redenering overigens niet omdraaien.

Dat kinderen de aangereikte informatie over seksualiteit niet direkt in de prak-

tijk toepassen, mag nooit inhouden dat we ze die informatie dan maar net zo goed kunnen onthouden. Omdat kinderen niet op eigen houtje naar New York of Moskou reizen, is dat nog geen reden om geen aardrijkskunde te onderwijzen. De behoefte aan informatie moeten we serieus nemen. Om er nu op kinderlijke en straks op volwassen wijze iets mee te doen.

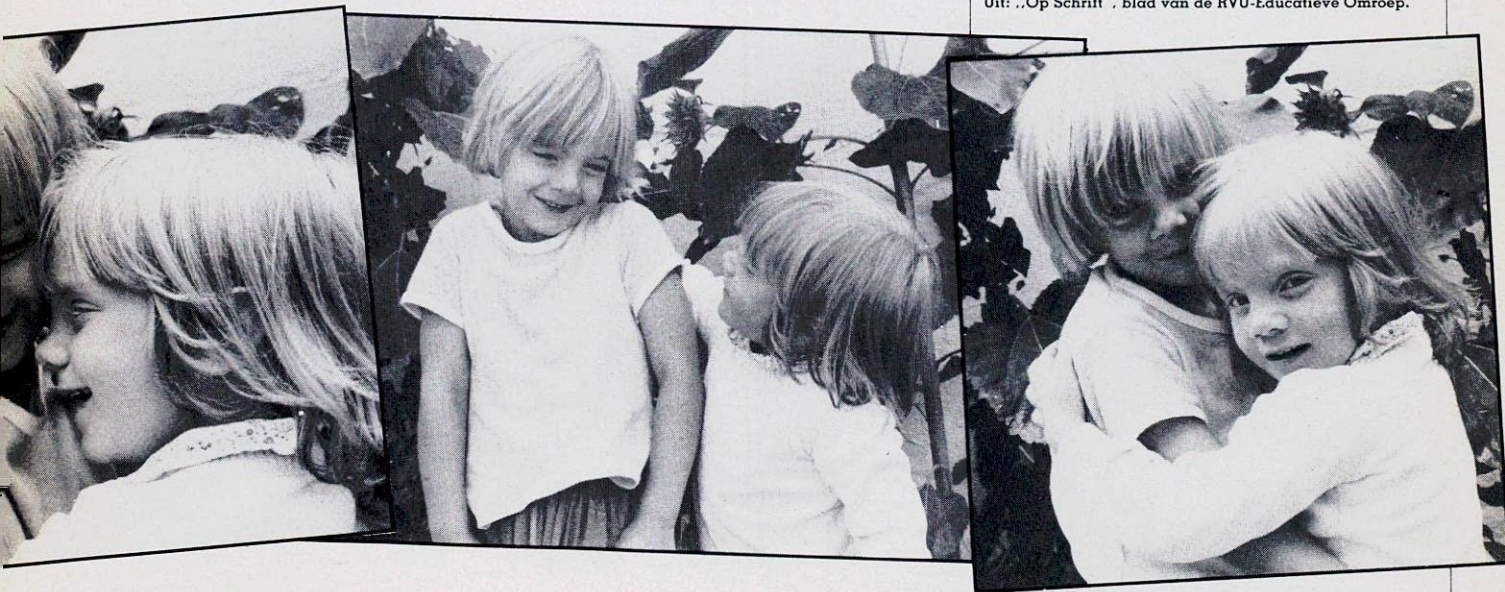
Al kunnen kinderen het moeilijk hebben met gevoelens als jaloezie, afgewezen worden en gepest worden, toch gaan ze over het algemeen minder ingewikkeld dan volwassenen – niet zo zwaar en beladen – met verliefdheid om. Als het „aan is”, nou leuk, als het weer uit gaat, nou jammer. Er hangt allemaal niet zoveel vanaf. Voor volwassenen loopt er een scherpe grens tussen verliefdheid en vriendschap, maar bij kinderen loopt het soepel in elkaar over. Verliefde kinderen gaan niet zoveel anders met elkaar om als kinderen die elkaars vriend(in) zijn.

Ze maken bijvoorbeeld samen huiswerk, gaan bij elkaar spelen, gaan bijvoorbeeld samen fietsen, spreken met elkaar af bij een patattent, gaan misschien samen op zaterdag de stad in. Ze gedragen zich lang niet zo exclusief en vermoeiend als „grote mensen” die verliefd zijn.

Veel kinderen vinden het wel fijn om er met hun vader of moeder over te praten. Om thuis te kunnen zeggen dat ze verliefd zijn. Ze verwachten geen diepe gesprekken, maar wel een vader of moeder die op een gemakkelijke, soms geruststellende manier, kan luisteren. Ze hopen op een beetje troost als ze verdrietig zijn, ze willen hun enthousiasme kwijt als ze helemaal vol zijn van een vriendje of een vriendinnetje. En verder willen ze ook wat met rust gelaten worden. Wie zijn verliefde kinderen goed wil begrijpen, kan waarschijnlijk het beste zijn eigen prille verliefdheden eens in herinnering terughalen. De briefjes, de afspraakjes, de spanning, de teleurstelling. Je was echt blij en echt verdrietig, ook al weet je nu dat het leven veel diepere blijdschap en veel zwaarder verdriet brengt. ■

Bartho Smit

Uit: „Op Schrift”, blad van de RVU-Educatieve Omroep.

CÉLINE: BRILJANT SCHRIJVER DIE VOOR GEEN CENT DEUGT

Heeft u dat nou ook wel eens? U bewondert een schrijver mateloos, u identificeert zich geheel met hem of haar. En dan blijkt ie hartstikke fout te zijn (geweest). Zo zullen de recente racistische uitlatingen van Gerard Reve menig bewonderaar hebben verkild van afschuw.

Bij een schrijver als Louis-Ferdinand Céline, wiens werk doortrokken is van haat en rancune, hoeft de lezer zich tenminste vanaf de eerste pagina geen illusie te maken. Hij weet dat hij het werk leest van een antisemiet en fascist. Niettemin leest hij het, want het zijn briljant geschreven boeken. Gefascineerd en tegelijk met afschuw wordt Céline dan ook door tallozen gelezen. Kunnen deze emoties naast elkaar bestaan? Kan en mag men het werk lezen van iemand die voor geen cent deugde? Theodor Holman meent van wel want zonder intieme kennis van het kwaad kan men het nooit eersterangs beschrijven.

De leukste liedjes van Louis Davids werden geschreven door Jacques van Tol. In de Tweede Wereldoorlog bleek die Van Tol zo fout als de pest. Op de radio verzorgde hij toen het cabaret Paulus de Ruiter, waarin de meest afgrijpselijke grappen werden gemaakt over joden. Na de oorlog mocht Van Tol niet meer publiceren. Desondanks maakten Wim Kan, Sonneveld en Heintje Davids gebruik van zijn diensten. Waarom? Simpel: hij was een uitstekende tekstdichter, de beste die er op dat moment was.

Ander voorbeeld: Van Oudshoorn.

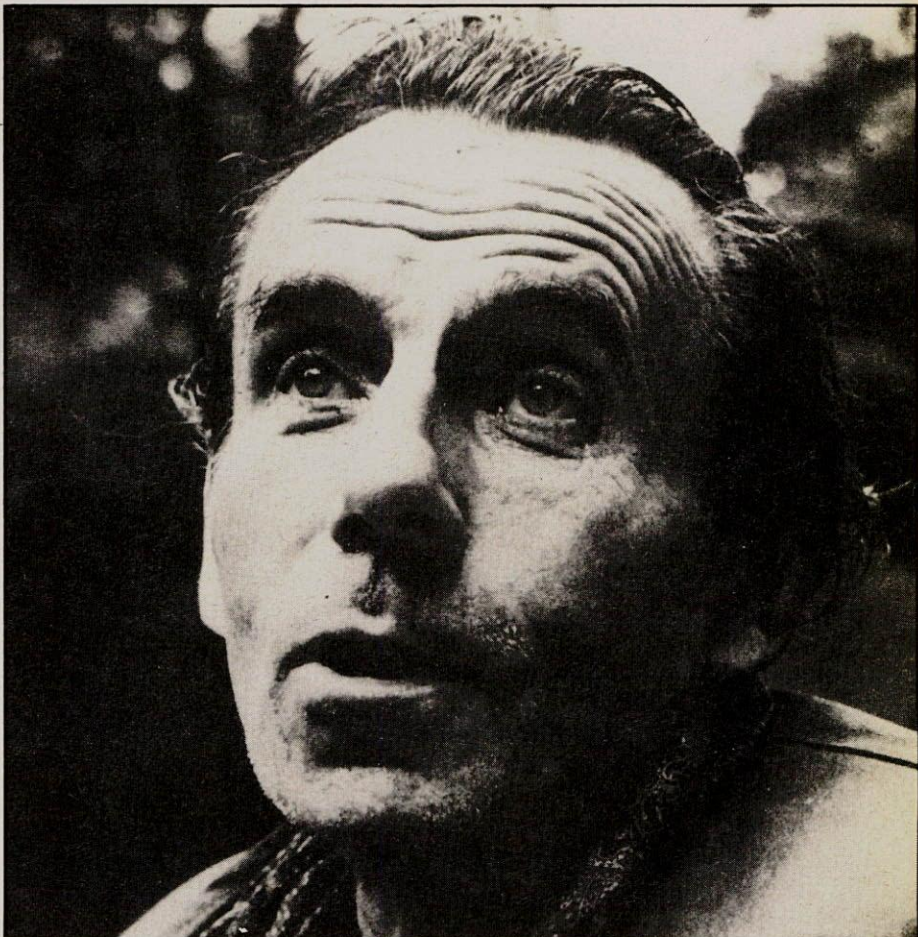
door Theodoor Holman

Volgens mij nog steeds een miskend schrijver, ondanks de zeer uitgebreide studie van Wam de Moor die vorig jaar verscheen. In de oorlog werd Van Oudshoorn lid van de Kultuurkamer en hield zich – of all things – bezig met het censureren van boeken. Ook hij kreeg een publicatieverbod. (Eén jaar, meen ik.)

Was dat terecht? Ik meen van wel, ofschoon...

Er zijn vele voorbeelden te geven van schrijvers, kunstenaars die prachtig werk maken maar die plotseling iets doen wat absoluut niet deugt. Dat schokt, want het blijkt opeens niet meer mogelijk om je te identificeren met de door jou bewonderde kunstenaar. Niet zelden leidt dat tot haat.

Hoeveel bewonderaars van Gerard Reve zijn er niet die hem zijn uitspraken

Céline: intieme kennis.. van het kwaad

over Zuid-Afrika en negers dusdanig kwalijk nemen, dat ze meteen niets meer van hem willen weten? Veel, heel veel.

Haat, rancune en afkeer

Maar over wie ik het nu eigenlijk wil hebben, is de zeer omstreden figuur *Louis Ferdinand Céline*. (Pseudoniem van L. F. Destouches, frans auteur en arts.)

Voor de oorlog schreef hij meesterwerken als *Reis naar het einde van de nacht* en *Dood op krediet*. Deze boeken zijn doortrokken van haat, rancune en algehele afkeer van de menselijke soort. Céline was een spotter, een cynicus, maar tevens was hij een vernieuwer van de franse roman. Hij had een eigen idioom, een eigen syntaxis (*zinsbouw*) en hij zette zich af tegen het franse classicisme.

Maar Céline was ook militant antisemiet! (Behalve dat was hij ook nog een leugenaar, een misantroop, een zwendelaar. Kortom: het voorbeeld van een slecht mens.)

Om zijn straf te ontlopen vluchtte Céline na de geallieerde invasie in Frankrijk naar Duitsland. Maar daar mocht hij ook niet blijven, want hij had zich

nogal beledigend geuit tegen Hitler. Ten slotte kwam hij terecht in Denemarken waar hij werd geïnterneerd. In 1951 krijgt hij toestemming om terug te keren naar Frankrijk.

Strafwerk

Het zal u duidelijk zijn dat ik geniet wanneer ik Céline lees.

Geniet ik ook van zijn antisemitische passages?

Nee natuurlijk niet, ik vind die afschuwelijk. Maar ik neem er wel kennis van, zoals ik ook kennis heb genomen van *Mein Kampf* van Hitler. De personen van Céline vind ik zo interessant en zijn stijl van schrijven vind ik dermate knap, dat ik konstant door hem wordt geboeid. Hij ontroert me en ik moet om hem lachen en daarbij besef ik donders goed dat hij voor geen cent deugt.

In 1955 laat Céline een boekje verschijnen dat heet: *Gesprekken met professor Y*. Dat is nu heel knap vertaald door Ernst van Altena. Het boek is een auto-interview, een vraaggesprek dat Céline voert met de denkbeeldige kolonel Ré-séda alias professor Y.

In de markante stijl van Céline een soort heftige opgewonden spreek-

taal . . . voortdurend onderbroken door drie puntjes . . . die zijn proza een merkwaardige snelheid geven ondanks de vaak nauwelijks aanwezige zinsconstructie – gaat de auteur tekeer tegen de modes die op dat moment Frankrijk beheersen. Tevens verzet hij zich met grote haat tegen de kleinburgerlijkheid en tegen de zogenaamde „moderne schrijvers”. . . . ze publiceren geen romans meer, maar strafwerk! . . . sarkastisch strafwerk, archeologisch strafwerk, proustiaans strafwerk, strafwerk zonder kop of staart, strafwerk! Nobel-prijsstrafwerk . . . anti-antiracistisch strafwerk! goedkoop strafwerk! en hooggeprijsd! Pléiade-strafwerk! Strafwerk! . . .

Maar veeleer is het een boek dat gaat over stijl, zijn stijl die inderdaad onvertroffen is. Niet voor niets zijn auteurs als Reve en Hermans zeer door Céline beïnvloed.

Intieme kennis van kwaad

Op het ogenblik is er een enorme Céline-rage.

Enkele weken geleden vond er zelfs een Céline-forum plaats in het Haagse Peijntheater. De centrale vraag was: kan je Céline eigenlijk wel bewonderen, terwijl je weet dat hij zo vreselijk racistisch dacht. Ik heb die vraag al min of meer beantwoord, maar ik wil graag even doorgeven wat Martin Ros hierover zei. Ik citeer uit de Haagse Post (6-6-'83): „Ros konstateerde eenvoudig dat Céline wel degelijk een antisemiet en een fascist was – zij het dan geen fascist in partijpolitieke of ideologische zin – en dat hij tevens prachtige boeken heeft geschreven. Volgens Ros deugen schrijvers geen van allen. Zonder intieme kennis van het kwaad kunnen ze het kwaad niet beschrijven, en als ze dat niet kunnen wordt het nooit eersterangs.”

Ik ben het daar zeer mee eens.

(Straks ga ik weer eens lekker de beest uithangen.)

Wie houdt van cynisme, beledigingen, haat en spot en bovenal van Céline moet zeker dit boekje kopen. Het is tevens een uitstekende kennismaking met Céline, waarna je de boeken *Reis naar het einde van de nacht*, *Dood op krediet* en het onlangs verschenen *Noord* nog meer zal waarderen.

In de ban van Sartre

Een ander boekje waarover ik graag iets wil zeggen, zij het dan meer in de anekdotische sfeer, is *De Muur* van Jean Paul Sartre dat onlangs in een goedkope editie bij uitgeverij De Bezige Bij is verschenen. (Toevallig lees ik nu net op de achterflap van *De Muur* dat niemand minder dan Smon Vestdijk over dit boek oordeelde als: (geschreven) . . . op een toon van ietwat meewarig cynisme, die soms aan Céline doet denken.”)

De Muur heb ik altijd het beste boek van Sartre gevonden. Op de middelbare school spraken wij altijd langdurig over de verhalen die hier in stonden en uiteraard werd ons dan het Existentialisme verklaard.

Ik raakte zo in de ban van Sartre dat ik

samen met een vriend besloot om Sartre in Parijs op te zoeken. Nu precies tien jaar geleden vond die ontmoeting plaats in „La Coupole”.

Wij zagen Sartre plotseling het café binnenkomen. Aan zijn zijde liep een werkelijk beeldschone jonge dame. Zij gingen aan een tafeltje zitten en Sartre haalde meteen *Le Monde* uit zijn zak en begon te lezen. Angstig liepen wij naar zijn tafeltje om een gesprek aan te knopen. „Monsieur Sartre, nous sommes des étudiants Hollandais et nous voulons vous demander quelque chose. . . .” Het gesprek dat toen volgde (ik heb dat elders al eens beschreven) was zeer teleurstellend. Sartre was absoluut niet in ons geïnteresseerd en vond ons stierlijk vervelend wat hij duidelijk liet merken. „Mister Sartre iezz taired, hie wants joe toe lief,” zei zijn blonde vriendin op het laatst tegen ons.

Ik was diep bedroefd.

Sindsdien moet ik die man niet meer.

Vreemd: Céline, een schoft, een racist, een walgelijke klootzaak is mij zeer

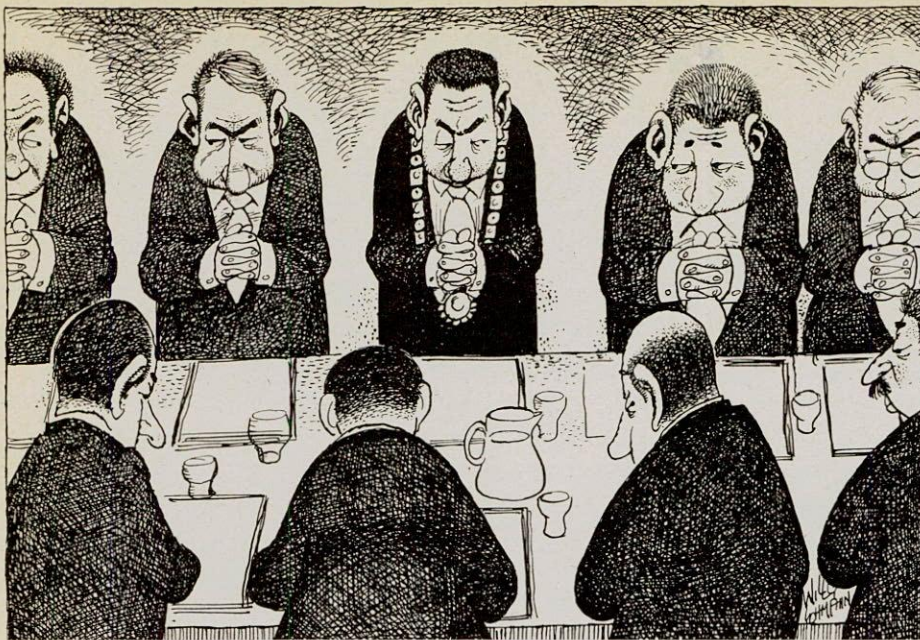
dierbaar, terwijl Sartre, die altijd eerlijk en oprecht is geweest en minstens even goed schrijft als Céline, voor mij totaal heeft afgedaan.

Hoe kan dat?

Ik vrees dat Sartre een veel te aardig mens is geweest.

Sartre, hier met Simone de Beauvoir: veel te aardig mens?

Voorstanders ambtsgebed graven valkuil voor gemeenteraad

In ongeveer de helft van de gemeenten in Nederland bestaan nog ambtsgebeden, aan het begin van de raadsvergadering. Zijn in de andere helft de middeleeuwen definitief verjaagd? Het is oppassen geblazen voor een nieuwe benadering die vanuit de hoek van de Reformatorisch Politieke Federatie in praktijk wordt gebracht, bijvoorbeeld in de gemeente Baarn.

Bij de jongste algemene beschouwing werd gevraagd om enkele ogenblikken stilte voor het begin van elke raadsvergadering, voor stil gebed. Nul op rekest. Maar in tweede termijn drong het RPF-raadslid aan en kreeg gedaan dat het nader besproken zou worden in de raadscommissie Algemene Zaken. Er ontstond een wat andere stemming waarin enkelen vonden dat er voor zoiets eigenlijk wel ruimte moet kunnen zijn. Je stoort er anderen toch niet mee; het is het minste dat we in deze harde tijden toch voor elkaar mogen opbrengen. De discussie in Baarn gaat voort, zonder dat velen inzien dat er een vals beroep wordt gedaan op hun tolerantie. Want wie zich op zijn verdraagzaamheid aangesproken voelt, is terechtgekomen in een van de valkuilen die fundamentalistische christenen in toeneemende mate om ons heen aan het graven zijn, vaak onopvallend.

Wat fundamentalisten eigenlijk willen is de volmondige erkenning dat de overheid „dienaresses Gods“ is (zie beginselprogramma's van partijen als RPF, GPV en SGP). Het liefst zagen ze de raadsvergadering geopend met een (verplicht) ambtsgebed. Maar in gemeenten als Baarn is zoiets niet haalbaar. Die kuil is te zichtbaar, daar trapt niemand in. Dan maar wat takken erop. Binnen de vergader-orde ruimte om te bidden, daar kan toch niemand tegen zijn? Wat valt daar nou tegen in te brengen. Dit: er is ruimte volop, buiten de vergadering. Anderen meldten het reeds: er is in Nederland volop ruimte

om te bidden, mediteren of verveeld vingertrommelen. Mét de RPF kunnen we bezinning op onze bezigheden graag aanbevelen. Maar laat ieder dat alsjeblieft op zijn eigen wijze doen, op een zelfgekozen moment.

De raadsvergadering speelt zich in openbare sfeer af. De overheid is van allemaal. Wij mensen hebben de overheid over onszelf aangesteld, ook de gemeentelijke. Anderen wordt graag de overtuiging gegund dat wij mensen daarbij eigenlijk toch een werktuig gods zijn; op zichzelf levert dat geen veranderingen in de vergaderorde op. Maar blijkbaar is dat voor fundamentalisten niet genoeg: het moet bij de vergadering horen. Daarmee trekken ze het geestelijk leven toch weer over de grens die sedert de scheiding van kerk en staat is aangebracht en waarmee de meeste mensen erg blij zijn. Men hoort reeds de tegenwerping: maar we vroegen toch geen ambtsgebed? Toch alleen maar wat ruimte? ook voor andersdenkenden? Is dat niet verdraagzaam? Dan mogen anderen toch ook wel wat verdraagzamer zijn?

Voor deze takken van schijnheiligheid moeten we oppassen. Eronder zit de kuil van werkelijke onverdraagzaamheid. Het is de weigering om de pluriforme democratie te aanvaarden; want daarin is het geestelijk leven duidelijk onderscheiden van het openbare bestuur. Het gaat om een uiterst gevoelige maar voor de democratie wezenlijke grensafbakening. Baarn vraagt de RPF niet om een strook niemandsland (al lijkt het verzoek daarop), maar om grensvervaging eigenlijk om grensverlegging. Daarbij is waakzaamheid geboden. Voor het verlangen naar het Koninkrijk Gods valt begrip op te brengen, maar dat neemt niet weg dat we het voorlopig moeten doen met het Koninkrijk der Nederlanden.

Casper Vogel

Kongres energiediskussie

Op 1 oktober zal de Werkgroep Energie-diskussie (WED), waarin ook het Humanistisch Verbond zitting heeft, een kongres houden. Op dit kongres zal de koers voor de toekomst worden besproken. De WED heeft altijd benadrukt dat een milieuvriendelijke energievoorziening alleen tot stand kan komen als er op verschillende terreinen tegelijkertijd naar verandering wordt gestreefd.

Op het kongres zal worden gewerkt in groepjes waarbij de vraag centraal staat hoe plaatselijke groepen met het gekozen thema aan de slag kunnen gaan. Elke kongresbezoeker zal in september een werkboek over deze thema's toegestuurd krijgen.

Mensen die actief willen worden in deze Werkgroep Energiediskussie zijn van harte welkom, want het is nog steeds hard nodig dat velen bewust worden van de noodzaak van een milieuvriendelijke energievoorziening.

Inlichtingen en opgave: tel. 020 - 270328/271368. Het adres van het WED is: Damrak 28-30, 1012 LJ Amsterdam.

In memoriam Carel Uitenbogaard

Vrijdag 19 augustus j.l. is Carel Uitenbogaard overleden, onze Centraal Geestelijk Raadsman bij de Inrichtingen voor Justitie. Gedurende de meer dan tien jaar dat hij die functie bekleedde, heeft hij in belangrijke mate bijgedragen aan het uitbouwen en ontwikkelen van de humanistische geestelijke verzorging in de gevangenis. Ik kan mij uit deze hele periode eigenlijk geen enkel conflict met hem herinneren en dat is naar mijn overtuiging kenmerkend voor zijn beminnelijke en innemende manier van omgaan met mensen. Hij kon goed luisteren, anderen begrip tegemoet treden, zag samenhang en verbanden waar anderen het spoor bijster waren geraakt, en wist op principiële door-dachte wijze op problemen te reageren. Dat bleek ook uit zijn jarenlange docentschap Theorie van het Geestelijk Werk op het Humanistisch Opleidings Instituut. Het zal moeilijk zijn om de leegte op te vullen die hij in de humanistische beweging achterlaat. Zijn persoonlijke betrokkenheid, zijn theoretische inzichten, maar vooral ook zijn vermogen om mensen met elkaar te verbinden waar zij dreigen uiteen te gaan: wij zullen met elkaar moeten trachten om in zijn geest met elkaar te blijven omgaan. Ik wens zijn vrouw, zijn kinderen, en ons allemaal de kracht toe om met zijn geestkracht in gedachten, dit verlies te doorstaan en ons te blijven inzetten voor de vreedzame samenleving die ook hem voor ogen stond.

Rob Tielman

Verdriet en geluk

Verhaal van een lezer

Op een morgen stond de krant weer eens vol met nieuws. Verdriet, oorlog, vrede en ook uitbundig geluk. Het goede nieuws maakte mij gelukkig en het slechte nieuws maakte mij verdrietig. Het nieuws over oorlog en vrede begreep ik niet. Waarom moeten mensen altijd oorlogen maken als er ook een vrede bestaat? Er is immers genoeg voor iedereen als men het maar rechtvaardig wil verdelen. Alle mensen hebben recht op vrede, waarom kunnen ze die dan niet handhaven?

Ik liep mijn tuin in en ondanks mijn verdriet om alle oorlogen en menselijk verdriet in de wereld, voelde ik toch een flard van geluk. Ik genoot van de heerlijk warme zon en de prachtige bloemen.

Er liep vlak voor mijn voeten een klein zwart miertje, dat het ogenschijnlijk nogal druk had. „Zo mier“, zei ik tegen hem. „Heerlijk toch hè, dat lekker warme zonnetje?“ Hij keek me verbaasd aan. „Welk zonnetje, ik weet van geen zonnetje. Weet je dan niet dat ik het altijd druk heb en niet kan genieten van zoiets als een zonnetje?“ „Wat jammer“, zei ik. „Dus jij kan niet blij zijn met de dingen om je heen?“ „Nee“, zei hij. „Wij mieren hebben het veel te druk om te doen wat we moeten doen. Wij moeten onze staat onderhouden.“

Ik was stomverbaasd en vroeg hem welke staat hij dan wel bedoelde. „Weet je wat“, zei hij en keek me eens oplettend aan. „Ik zie wel dat jij graag de dingen om je heen wilt begrijpen. Dus kom maar eens mee met mij, dan kun je onze perfecte staat eens bekijken.“ Ik was erg blij met deze vriendelijke uitnodiging en volgde de kleine vriendelijke mier naar beneden.

Toen ik eenmaal aan het donker gewend raakte in het duistere gewelf on-

der de grond, was ik sprakeloos van bewondering. Wat ik zag was bijna ongelooflijk. Ik ontwaarde de grote ingenieuze bouwconstructie waarin duizenden mieren druk in de weer waren met hun dagelijks werk. Elk miertje had een eigen vaste taak. Er waren soldaten, die voor de verdediging zorgden in geval van nood. Er waren werkmieren, die net als mijn kleine vriend moesten zorgen voor het voedsel en de bouw. Er waren verzorgsters, die moesten zorgen voor de eieren. Er was een koningin, die onafgebroken de eieren produceerde. Er waren zelfs boeren onder de mieren. Zij hielden wat vee in de vorm van wat bladluizen, zodat er steeds een overvloed was aan eitwitrijk organisch voedsel om het kader mee te voeden. Elke mier kende zijn taak en week daarvan niet af. Overal was aan gedacht en alles liep op rolletjes.

Ik vroeg mijn begeleider hoe lang deze perfecte staatsvorm al funktioneerde. „Al miljoenen jaren“, antwoordde hij. „Nooit is het anders geweest en het zal ook nooit anders worden. Wij zijn niet vrij en worden nooit vrij. Onze norm staat vast en zo is het goed.“

„Tsjonge“, zei ik geïmponeerd. „Dit is werkelijk ideaal, want overal is alles goed verdeeld, niemand heeft hier teveel en niemand heeft hier te weinig.“

Ik wenste een ogenblik dat het bij de mensen ook zo zou kunnen zijn. Ik vroeg aan mijn vriend de mier of hij zich erg gelukkig voelde. Het moest toch heerlijk zijn om te leven zonder zorgen, voldoende werk en genoeg voedsel voor iedereen.

Weer keek hij me erg verbaasd aan. „Gelukkig zei je toch? Wij weten echt niet wat dat is. Net zo min als verdriet, waar jullie het vaak zo te kwaad mee hebben, kennen wij het geluk. Jullie hebben het ook zo vaak over goed en

kwaad, mooi en lelijk en meer van dat soort dingen. Ik hoor jullie vaak erover praten als jullie in de tuin zijn. Ik weet dan nooit waar jullie het over hebben. En eerlijk gezegd, ik heb het veel te druk om mij daarover druk te maken. Nee, wij kennen alleen de „tevredenheid“. In onze staat heerst de norm van de vrede en de oorlog. Die twee zitten onlosmakelijk aan elkaar verbonden. De vrede heeft voor ons dezelfde waarde als de oorlog. Iedere mier heeft zijn eigen taak en daarbij hoort ook het verdedigen, dus het vechten voor handhaving en uitbreiding van onze ideale staat. Vrede vinden we gewoon omdat we geen verdriet kennen. We weten niet beter en zoeken niets anders. Begrijp je me?“

Ik keek beduusd en kon geen antwoord verzinnen. „Heus het is goed zo“, zei hij en keek me meewarig aan. „Wij zijn niet vrij zoals jullie. Wij zijn gevangen in onze norm en kunnen en willen niet zoeken naar iets anders. Maar jullie zijn vrij en kunnen als jullie willen, zelf een norm bedenken.“

„Tsjaj“, zei ik peinzend. „Misschien heb je wel gelijk.“ Hij keek me bemoedigend aan, het leek waarachtig wel alsof hij medelijden met ons mensen had. „Kom, ik ga maar weer naar boven“, zei ik. En ik bedankte mijn kleine wijze kameraad voor zijn rondleiding en zijn uitleg.

Ik was erg gelukkig met deze nieuwe ervaring en ging welgemoed mijn eigen onvolmaakte wereld weer in. Hij had gezegd dat we vrij waren, dat betekende dus dat wij de vrede niet vrij konden maken van de oorlog zonder zelf het verdriet en het geluk ervoor in de plaats te krijgen.

Het geluk en het verdriet, het goed en het kwaad, mooi en lelijk enz... zijn dus de maatstaven waarmee we onze eigen norm van de vrede kunnen vormen. Een uiterst moeilijke maar wel creatieve klus, die toch wel een leven lang zoeken waard is.

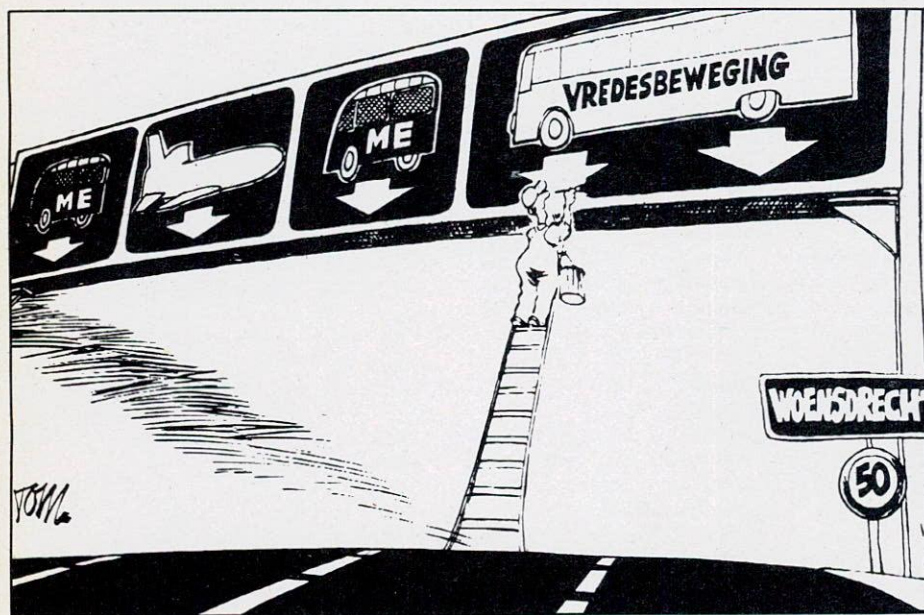
Ida Lamers-Versteeg

Ga eens de boer op

Vele duizenden Nederlanders hebben een grote belangstelling voor de agrarische wereld. Dat blijkt wel als er open dagen worden gehouden bij boeren en tuinders.

In de pas verschenen brochure „De Boer Op“, zijn zo'n 175 adressen opgenomen van gastvrije boeren en tuinders waar men welkom is na een telefonische afspraak. Niet alleen gezinnen, maar ook schoolklassen of verenigingen kunnen met eigen ogen zien hoe het toegaat op een agrarisch bedrijf.

De brochure met adressen van gastvrije boeren en tuinders is gratis verkrijgbaar. Een briefkaartje naar „De Boer Op“, postbus 91430, 2509 EA Den Haag, is voldoende.

VERDRAAGZAAMHEID

EEN KLEIN EN ZWAK PLANTJE

Verdraagzaamheid of tolerantie is geen monopolie van het humanisme, maar is wel, sterker dan bij andere groeperingen, kenmerkend voor deze levensovertuiging. Tolerantie vloeit voort uit het principe van de menselijke waardigheid dat inhoudt, dat ieder mens ongeacht zijn ras, sexe, ontwikkeling of seksuele geaardheid dient gerespecteerd te worden. Tolerantie vloeit ook voort uit het principe van de vrijheid: ieder mag onbelemmerd door dwang zijn denkbeelden uiten. In eindeloos veel opzichten verschillen mensen, uiterlijk en innerlijk, van elkaar. Maar gemeenschappelijk is het mens-zijn en het leven in een gemeenschappelijke wereld. Hoe sterk het gevoel tot een elite te behoren ook mag zijn, nooit mag op grond van dat gevoel een voorkeursbehandeling geëist worden.

Ieder mens wil vrij zijn en er is maar één reden te bedenken waarom hij de vrijheid die hij voor zich zelf eist, aan anderen zou ontzeggen. Die reden is als hij een profetisch beleden geloof heeft, waardoor hij het heil voor allen weet en dit oplegt. De profeet houdt geen rekening met de andersdenkende. De *gouden regel*: „Alles nu wat gij wilt, dat u de mensen doen, doet gij hun ook aldus” (Math. 7.12) geldt niet voor hem. Op dit geloof – eerst van profeten, na hen van kerken en partijen – berust de onverdraagzaamheid: het zieleheil bij de kerken, het aardse heil bij de partijen. De ketter of de dissident wil de vaste waarheden niet erkennen en moet boeten voor zijn eigenzinnigheid. Hij heeft geen waardigheid.

door Henk Bongers

Omdat het respect voor de waardigheid kenmerkend is voor het humanisme, spreekt het vanzelf dat humanisten de westerse vorm van de democratie (waarbij een oppositie het recht heeft om kritiek te uiten) als de beste regeringsvorm erkent. Zij belichaamt de politieke tolerantie. Ook de tegenstander heeft waardigheid.

Tot dusver geen problemen, maar die zijn er wel en beslist geen kleine.

„Leven en laten leven”

Als iemand met een sterke overtuiging anderen voortdurend van zijn gelijk wil overtuigen, hen steeds lastig valt met zijn argumenten, dan wordt zo iemand al gauw onverdraagzaam genoemd. Maar mag er van onverdraagzaamheid besproken worden, als deze drammer de ander niet met uiterlijke middelen tot zwijgen zou willen brengen? Nee toch? Tolerantie kan samengaan en moet eigenlijk samengaan met een fel gevoerde geestelijke strijd om zaken van gewicht. Ontkent men dit, dan zou de verdraagzaamheid alleen stoelen op onverschilligheid, op indifferentisme: „Dat moet ieder voor zich uitmaken,” „leven en laten leven.” „Ieder moet op zijn wijze zalig worden.” Tolerantie of intolerantie is een zaak van doel en middelen. Het doel wordt ongeloofwaardig als door de middelen de waardigheid van de andersdenkenden wordt

aangetast. Dit kan ook gebeuren door mondelinge of schriftelijke belediging.

De mens is meer dan zijn overtuiging

Hoe wezenlijk de levensovertuiging ook is, de mens is meer dan zijn overtuiging. Hij heeft onverwachte, ongekende eigenschappen. Hij heeft de mogelijkheid om van inzicht te veranderen, om te groeien in menselijkheid of onmenselijkheid. Zijn wezen onttrekt zich aan de beoordeling en hij dient met een zekere schroom benaderd te worden. De mens is niet zijn levensovertuiging, maar heeft de overtuiging die bij zijn aard, zijn karakter past. Meent men dat de mens zijn overtuiging belichaamt en wil men die bestrijden, dan bestrijdt men de persoon en dan staat de deur naar de gevangenis, het concentratiekamp en het schavot wijd open.

Tot nog toe werd gesproken over de tolerantie of de onverdraagzaamheid van een individu, maar het is beter om over groeperingen – kerken en partijen – te spreken. Deze houden zich met de hoogste goederen, het hemelse of het aardse heil, bezig. De overdraagzaamheid van de R.K.-kerk in de periode van de inquisitie kan niet verklaard worden uit de psychologische gesteldheid van pausen en inquisiteurs, hoe weerzinwekkend het optreden van de grote en kleine Torquemada's ook was.

Het is wel duidelijk geworden dat een wereld, waarin één levensovertuiging heerst die aan allen met uiterlijke dwang is opgelegd, in strijd is met de visie van het humanisme. Deze ziet in een pluriforme samenleving de garantie voor de vrijheid.

De konkrete mens is het doel, (en niet een te verwaarlozen middel om een abstract doel (natie, waarheid, socialisme b.v.) te bereiken.

Houding tegenover onverdraagzamen

Het grootste probleem, dat de verdraagzaamheid met zich brengt is de houding die aangenomen dient te worden tegenover de onverdraagzame groeperingen. Waar liggen de grenzen? Moet het goed van de tolerantie opgegeven worden wanneer de intoleranten

met gewelddadige middelen hun doel willen opleggen? Of moet er verzet worden geboden?

Als voorbeeld dient een racistische ideologie, die het geweld vereert. Voor argumenten zijn de dragers doof. Ja, het is een zedelijk hoogstaande houding om liever onrecht te lijden dan geweld te gebruiken. De vijand de andere wang toekeren is een edele eis van geweldloosheid, maar het is een onmenselijke eis. Wie dit doet, levert de mens en de samenleving uit aan de gewelddadigen in de hoop dat zij bekeerd zullen worden. Maar dan is het kwaad al geschied, zijn onschuldigen gedood.

Het alternatief is het zich te weer stellen met de wapens, censuur, verbod van bijeenkomsten, arrestaties, internering. Wapens die indruisen tegen de principes van de verdraagzamen. En dan is het de vraag of hiermee het doel bereikt zal worden. De tegenstanders zullen ondergronds gaan werken en alle controle op hen zal verdwijnen. Zij zullen zich als martelaren beschouwen en alleen al daardoor zullen zij ahang krijgen.

De vraag is oud en blijft onbeantwoord: Zou de wereld gespaard zijn gebleven voor het fascisme en het nationaal-socialisme als Mussolini en Hitler, zeg in 1930, gevangen waren gezet en hun partijen waren verboden? Of als zij vermoord waren, zeg in 1925? Waarschijnlijk zou het in het eerste geval te laat zijn geweest. En in het tweede geval zouden anderen, in de geest van de vermoorden, hun werk hebben voortgezet. Maar wat dan? De onverdraagzamen hun gang laten gaan? Tot ze, in een oorlog, die zij wilden, verslagen worden?

Appelleren aan onlustgevoelens

Overal en altijd zijn er gewelddadigen, racisten en sadisten, onder welk regiem ook. Zij zouden echter niet zo'n grote aanhang krijgen als zij niet konden appelleren aan vage onlustgevoelens van tallozen.

Bijna niemand is vrij van fascistoïde trekken en er hoeft niet veel te gebeuren of ze komen aan de oppervlakte. Wraak nemen in plaats van opvoeden, slaan in plaats van overleggen, verheerlijking van eigen familie, klasse, natie in

plaats van algemene mensenliefde. Angst in plaats van openheid. Het hangt van de aard van de samenleving af of de Hitlers hun kans krijgen of dat zij blijven brallen aan de borreltafels. Het fascisme heeft dus (als alles) oorzaken die door verbodsbepalingen niet worden weggenomen. Eén voorbeeld. Hoe begrijpelijk ook, de bepalingen van de vrede van Versailles ten aanzien van het Duitse volk gaven voedsel aan Hitler c.s. De tegenwerpende dooddoener dat Europa generaties lang onder Duitsland gezucht zou hebben als de centrale mogendheden gewonnen zouden hebben, gaat niet op, want zij werden verslagen.

Dwang kweekt huichelaars

Er wordt gesproken over fascisme en nationaal-socialisme. Er dient ook iets gezegd te worden over het marxisme-leninisme als onverdraagzame ideologie.

Er kan geen twijfel over bestaan dat het regiem in Rusland en zijn satellietstaten en dat van China, Vietnam en Cuba toonbeelden zijn van intolerantie: parlementen zonder oppositie, censuur, werkkampen voor dissidenten, een dogmatisch systeem waarbij het individu ondergeschikt is aan het doel! Een kommunistische, klasseloze samenleving waarin de mensen hun bourgeois-eigenschappen afgelegd hebben. De leiders, die alleen door de dood of in een paleisrevolutie kunnen verdwijnen, kunnen ook als zij massamoordenaars –

als Stalin – zijn), vrij hun gang gaan. De waarheid van het marxistisch systeem staat – evenmin als de dogma's der kerken – niet ter discussie.

Maar dat er in dogmatische stelsels, langzaam en aarzelend, toch veranderingen kunnen komen wordt bewezen door het consilie Vaticanum II. Hierin werd vastgesteld dat het geloof alleen waarde heeft, als het in een vrije keuze wordt verkregen. De R.K.-kerk heeft het adagium „ga de wegen en de paden op en dwing hen binnen te komen, want mijn huis moet vol worden”. (Luc. 14.23), verlaten. Dwang kweekt huichelaars. Ofschoon de kommunistische regieën nog volledig in het inquisitie stadium verkeren, zijn er toch tekenen – b.v. het euro-kommunisme – dat een kentering niet is uitgesloten. De machthebbers in die landen weten dat de basis van hun macht, het geloof van hun aanhangers, snel slinkt.

Overziet men de situatie in de wereld, dan blijkt wel dat de verdraagzaamheid, het respect voor de menselijke waardigheid, een klein en zwak plantje is. Racisme, fundamentalisme, geweld van rechts en links heersen.

Het is de taak van regeringen en van geestelijke leiders om deze stromingen geen voedsel te geven. Verbieden is geen remedie. Gebruiken hun aanhangers uiterlijk geweld, dan zijn de regeringen gerechtigd om tegengeweld te gebruiken om zo te zorgen dat een wereld, waarin de verdraagzaamheid een kans behoudt, niet teloor gaat. ■

BESTAAN

Het was een kranteberichtje dat bij mijn weten de landelijke pers niet heeft gehaald. Het leek alleen maar van belang voor de bewoners van de stad Utrecht. Een wethouder van die stad deed in het artikeltje haar beklag dat door haar georganiseerde inspraakavonden mislukt waren. Zij had een nota gemaakt voor een ander beleid tegenover etnische minderheden en daarover wilde ze graag de mening horen van mensen uit die minderheden. Daarvoor had ze het middel gekozen van de etnische meerderheid: de inspraak. Toch waren er Turken, Marokkanen en andere etnische minderheden aanwezig. Van de kant van de etnische meerderheid kwamen slechts enkelen naar de inspraakavonden. Het klinkt wat cynisch, maar misschien waren er op die avonden elders bijeenkomsten waar men zijn verontwaardiging kon uiten over de schending van de mensenrechten ergens in de wereld.

Waren ze maar naar die inspraakavonden gegaan. Dan hadden ze een bijdrage kunnen leveren aan het handhaven van de mensenrechten in ons eigen land. Want die enkele vertegenwoordigers van de etnische meerderheid die wel op zo'n inspraakavond aanwezig waren, maakten namelijk snel korte metten met één van die mensenrechten. Ze zorgden er voor dat geen Turk of Marokkaan bij een „zaalmikrofoon” kon komen. Ze schreeuwden de meest verschrikkelijke dingen de zaal in. Maar natuurlijk wel op een beschaafde toon, want zo hoort het immers bij die etnische meerderheid. Ze vormden ondanks hun geringe aantal een bedreiging voor de aanwezigen die tot de etnische minderheden behoren en al zover waren geakklimatiseerd dat ze een inspraakavond wilden bijwonen. Die slopen voorzichtig de zaal uit. Deze konfrontatie met leden van de Centruumpartij had hun bestaan in Nederland er niet makkelijker op gemaakt.

Het gebeurde ruim een jaar na die demonstratie in Amsterdam toen enkele honderdduizenden toonden dat ze zich in hun eigen bestaan bedreigd voelden door de aanwezigheid van kernwapens, het gebeurde ten tijde van de voorbereidingen van een nieuwe demonstratie tegen kernwapens. Maar waarom demonstreert die etnische meerderheid alleen voor haar eigen bestaan? Waarom trekt men niet met duizenden door de straten om de etnische minderheden in ons land duidelijk te maken dat de bedreiging van hun bestaan door lieden als van de Centruumpartij ook haar bestaan bedreigt? Hoe ver gaat het bestaan van een ander ons eigenlijk nog aan?

Joh. S. Wijne

Het hangt van de aard van de samenleving af of de Hitlers een kans krijgen of dat ze blijven brallen aan de borreltafel.

Op de foto: beeld uit de film „The great dictator” met Charlie Chaplin als Adolf Hitler. Naast hem pronkt de filmkreatie van Mussolini.

Bijna-doodervaring (I)

De artikelen in de „Humanist“ van Albert Nieuwland over dit onderwerp zijn bijzonder interessant, zij het dan, gezien de aard van het onderwerp, voor een humanistisch tijdschrift wat uitvoerig en nogal prominent gebracht.

Bij de ontvangen kritiek – blijkbaar nogal beperkt in omvang – ontbreekt een m.i. voor alle humanisten, religieuze zowel als rationalistische, belangrijke aspekt. Albert Nieuwland zoekt naar een humanistische visie op het verschijnsel en vindt die in het feit, dat de bijna-doodervaringen van overigens ongodsdienstige mensen „tot de menselijke mogelijkheden behoren“, de mogelijkheden dus, waarmee humanisten trachten het leven en de wereld te begrijpen. Nieuwland, die zijn onderwerp wetenschappelijk tracht te benaderen, verzuimt erop te wijzen, dat een bijna-doodervaring met de werkelijke finale dood alleen in zover te maken heeft, dat het een levens-ervaring vlak vóór de dood is. Nergens wordt erop gewezen, dat over de tijdsduur van het verschijnsel nauwelijks waarnemingen bestaan en dat over een blijvende ervaring in de dood uiteraard niets bekend is.

Hierdoor wordt m.i. zonder enige geldige grond een „voortbestaan na de dood“ gesuggereerd, een gedachte, die aan het verlangen van velen, of zij door eeuwenlange tradities, geïndoktrineerd zijn of niet, tegemoet komt. Stellig zijn – en blijven er waarschijnlijk – „zaken, waarvan wij niet kunnen weten“. Een meerderheid van humanisten noemt zich daarom agnostikus. Van de suggestie echter van een voortbestaan na de dood is het via de formele „ik weet, dat er iets moet zijn“ slechts een stap naar het geloof in een „opperwezen“. Zo gezien behoort het scheppen van godsdiensten ook tot de menselijke mogelijkheden.

Zolang wij het bestaan van „hierna“ en „god“ niet kunnen bewijzen, evenzeer als het niet-bestaan ervan, gaan wij als humanisten uit van dit niet-bestaan, desgewenst met de aantekening dat een theoretisch mogelijk, maar voor mensen niet aantoonbaar „bestaan“ in onze levensovertuiging geen enkele verandering teweeg kan brengen.

Het weglaten van dit aspekt in de artikelen van Nieuwland houdt het grote gevaar in, dat humanisten een belangrijk deel van hun overtuiging zouden kunnen afzwakken n.l., dat alle verwachtingen en problemen van het leven alléén door mensen tijdens dat leven kunnen worden vervuld of opgelost en dat niets van onze verantwoordelijkheid daarvoor overgedragen kan worden naar „iets“ buiten-menselijks of iets „na de dood“.

E. Geron Lohman (Blaricum)

Humanisme en atheïsme

Tot mijn verbazing merk ik dat in onze „Humanist“ weer eens het punt Atheïsme in het strijdperk wordt geworpen. Onbegrijpelijk mijns inziens. Stellen wij humanisten dan niet meer de mens centraal in héél het wereldgebeuren, met ontkenning van hogere of goddelijke machten? Is, wie een goddelijke leiding ontkent, dan geen atheïst? Merkwaardig om te stellen dat het niet kunnen bestaan van een godheid voor humanisten niet ter zake doet en achterhaald is.

Wijne doet daarbij net of de overheersende positie van de kerken een voorbijzaak is. Niets is minder waar en zowel de wereldraad van kerken alsook de huidige paus doen alle mogelijke moeite om dat stuk terrein dat verloren lijkt weer terug te winnen en te consolideren. Ik dacht dat het juist op het terrein van het HV ligt om al die kerkelijke overheden (en minderheden) nu eens duidelijk aan het verstand te brengen dat de grondslag waarop zij menen ons te kunnen voorschrijven hoe wij ons maatschappij-bestel moeten inrichten, niets anders is dan een onbegrijpelijke gedachtengang die nergens op stoelt. En dat het een schromelijke beknotting van de geestelijke mogelijkheden van de jonge mensen is zoals zij hun kinderen opvoeden in een éénrichting denken, waarbij de ruimte om vrijelijk van elke vorm van denken kennis te nemen, kunstmatig zoveel mogelijk wordt beknot. Eigenlijk zonder meer een vorm van verkrachting van de universele rechten van de mens én dus óók van het kind! Wat dan die waarheid over de zin van het bestaan betreft, waarover Wijne het ook nog heeft, lijkt mij helemaal niet van belang. Dat we bestaan is echter de waarheid en de bewust levende mens zal, in tegenstelling tot de onbewust aanwezige materie, aan dat bestaan zin en inhoud moeten geven. In volkomen vrijheid van ontwikkeling en

onvervreemdbaar zelfbestemmingsrecht.

Dat lijkt mij de basis van het humanistische denken, waarvan wij geen enkel deel dienen te bagatelliseren of zelfs „niet ter zake doende“ dienen te verklaren.

Natuurlijk geloof ik ook aan mensen én aan de volledige gelijkwaardigheid van elk individu. Waarbij dan aan zogenaamd in de adelstand verheven zijn en bij de gratie gods regeren natuurlijk geen ruimte is.

Piet Blauw (Terwispe)

Bijna-doodervaring (II)

Deze (voor mij) mode belangstelling mag voor humanisten natuurlijk geen taboe zijn. Ik had over deze z.g. ervaringen al enige maanden geleden gelezen. Met ervaringen d.w.z. in de herinnering vastgelegd optische beelden hebben deze „ervaringen“ niets te maken?

De bijna- of liever schijndoden hebben waarschijnlijk te kampen met een miljardenmassa van door een gebrek aan energietoevoer slecht fungerende cellen. De herinnering (zover niet later bijgevijsd) gaat dan ook over zeer triviale zaken. Licht en donker spelen een hoofdrol. Ik denk dat als we een baby zouden kunnen interviewen van een dag oud, over de ervaringen in het eerste levensuur we ook iets zouden horen over licht en donker.

Maar de belangstelling over deze zaken is m.i. een belangstelling naar de dood. En hoe waardevol ik het christendom in vele zaken ook vind, het heeft ook veel nare begrippen op zijn geweten. En als humanisten over de dood denken, doen ze er m.i. goed aan het christendom op dit punt geheel te vergeten om dan te rade te gaan bij Epicouros, de Griekse wijsgeer van ± 250 voor Chr. die o.a. schreef (vertaling Leopold): „Het juiste

Kritisch Humanisten

Op 25 september is er weer een bijeenkomst van de Beweging van Kritische Humanisten in het Landelijk Humanistisch Centrum van 11-5 uur.

In november zal een bijeenkomst worden gehouden, waarin we uitdrukkelijk onze uitgangspunten en doelstellingen zullen verhelderen. Deze bijeenkomst is vooral bedoeld om HV-leden te laten weten, wie wij zijn. Nadere informatie in de volgende Humanist.

Het Ziekenhuis Amsterdam-Noord wil overgaan tot aanstelling van een

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSVROUW/MAN

voor 8 uur per week.

Werkzaamheden: het leveren van een bijdrage aan de geestelijke verzorging ten dienste van patiënten.

Gevraagd: het diploma van het Humanistisch Opleidings Instituut of het binnenkort afronden daarvan.

Honorering: in overeenstemming met de richtlijnen van het COTG.

Inlichtingen worden gaarne verstrekt door:

Mevr. L. H. A. Viehoff, coördinator humanistische geestelijke verzorging in ziekenhuizen, telefoon: 030 - 318145 (werk), 02942 - 1621 (huis) en door de heer J. van Altena, hoofd personeelszaken, telefoon: 020 - 368922.

Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen aan: de heer J. van Altena, Ziekenhuis Amsterdam-Noord, Distelkade 21, 1031 XJ Amsterdam.

inzicht, dat de dood ons niet raakt, maakt de sterfelijkheid een oorzaak van genot, doordat het niet een oneindige tijd er aan toevoegt maar het verlangen van onsterfelijkheid er van wegneemt. De dood beangst niet door zijn verschijnen, maar door zijn verwachting. De dood raakt ons niet, want wanneer wij er zijn is de dood er niet en als de dood er is, zij wij er niet. Noch de levenden, noch de doden gaat hij iets aan."

Ik ga hierop niet verder in. Belangstellenden kunnen alles lezen in: Uit de tuin van Epicurus door J. H. Leopold. Voor humanisten zeer aan te bevelen en veel leerzamer dan gezeur van de bijna-doden. Ik vind hierin nog het gevaar van een extrapolatie naar veronderstelde ervaringen van geheel doden. Dan maar overstappen naar het christendom – volgens de gelovigen heeft dat ook een bekende functie.

O. Lanjouw (Velp)

Nieuw Elan?

Mijn verantwoordelijkheidsgevoel gebiedt mij het volgende te berde te brengen. Het is natuurlijk heel mooi, dat men ons nu op hoog nivo ook wil aanhoren en, naar ik hoop, krijgen we daar wat meer erkenning. We zouden natuurlijk op lager nivo al veel meer erkenning moeten hebben, bij zo'n groot percentage buitenkerkelijken.

Maar naar mijn mening moeten er enige dingen veranderen. Voor mijn gevoel is het HV nog teveel een besloten toestand, te weinig gericht op het aantrekkelijk zijn voor de buitenwereld. Een wat zelfgenoegzame toestand, gelijkend op kerkelijk leven: Groep zus tegenover groep zo en ieder heeft het grootste gelijk (of wil het hebben).

Wat hebben we, wat heeft deze tijd nodig in plaats van een hoop verwarrend getheoretiseer? Nieuwe aanmoediging in een eenvoudige vorm. Als we een oud spreekwoord een positieve vertaling geven – in positieve vorm spreken uitdrukkingen meestal meer – en dat oude spreekwoord wordt dan: „Wat jij wilt dat U geschiedt, doe dat ook aan anderen“, dan aktualiseren we weer een hele belangrijke spelregel voor het menselijk verkeer. Dat betekent ook een beetje aandacht en sympathie voor je medemensen (daar komt de warmte, die het menselijk verkeer zozeer nodig heeft). Op die manier zou het HV een belangrijke rol kunnen spelen bij het goedelijker maken van de menselijke verhoudingen. Door zich meer toe te leggen op gezelligheid (en wat minder op intellektualisme) zouden we een gezellig tehuis kunnen bieden aan velen die nu geestelijk dakloos zijn. Dan zou onze geestelijke verzorging op grote schaal kunnen bewijzen wat ze waard is en mee kunnen helpen aan het doemdenken een positieve wending te geven, de mensen leren de moed erin te houden, vooral onder verslechterende omstandigheden.

Als we serieus zouden willen, zouden we m.i. de kerken zeker kunnen evenaren wat betreft positieve uitstraling en daarmee moet het volgens mij beginnen.

IJ. E. van Wigcheren (Den Haag)

Vrouwengroep „rolpatronen“

Als vervolg op de themadag zal er bij voldoende belangstelling een vrouwengroep starten met het onderwerp „rolpatronen“. Deze groep zal op zes achtereenvolgende donderdagochtenden bijeenkomen in het Landelijk Humanistisch Centrum in Utrecht en begeleid worden door Margreet de Leeuw en Marianne Moussault.

Nadere informatie en opgave bij Margreet of Marianne, tel. 030-318145.

Themadag voor vrouwen

Op donderdag 6 oktober zal van 10-16.00 uur, in het Landelijk Humanistisch Centrum in Utrecht een themadag voor vrouwen worden gehouden. Op deze dag willen wij n.a.v. de film van Ingmar Bergman: „Sally en de vrijheid“ praten over rollen, die wij als vrouwen in het dagelijks leven, al of niet vrijwillig, vervullen.

Programma: koffie en vertoning van de film, lunchpauze, nabespreking van de film n.a.v. vragen, toegespitst op rolpatronen.

VOGG, markt vol mogelijkheden

Op 24 september houdt de Vereniging van ouders van geestelijk gehandicapten een landelijke ledendag in de evenementenhal in Borne. Deze ledendag waarop ook belangstellenden zeer welkom zijn, heeft motto: de VOGG, een markt vol mogelijkheden. Er zullen verschillende stands zijn waar men informatie kan krijgen over alle activiteiten van de vereniging. Ook zal er alle gelegenheid zijn tot het uitwisselen van ervaringen en het stellen van vragen.

Op die 24ste september zal van 15.00 tot 18.00 uur open huis worden gehouden.

U kunt zich voor deze dag (geschikt voor het gehele gezin) aanmelden door f 15,- per volwassene (dat is inclusief lunch) over te maken op postgiro 240392 van de VOGG te Maarssen o.v.v. „Ledendag 1983, . . . volwassenen en . . . kinderen“.

Briefwisseling tussen Antillen en Nederland

„Hartelijke groeten“ is de titel van een serie van zes 5 minuten programma's op de televisie die het Humanistisch Verbond vanaf 11 september elke zondagavond uitzendt. De programma's gaan over een briefwisseling tussen een Antilliaanse en een Nederlandse vrouw. Zij zijn van middelbare leeftijd en hebben beiden studerende dochters. Deze dochters hebben vaak totaal andere opvattingen dan hun ouders. Moeder Bea en moeder Emma schrijven elkaar over hun dochters, over alle emoties die de moeder-dochter problemen oproepen. Daarnaast verhalen zij ook over andere gebeurtenissen.

Uit deze briefwisseling ontstaat een beeld hoe verschillende kulturen de reakties medebepalen. Er komen ook andere thema's aan de orde: trouwen, afhankelijkheid van de man, kinderen krijgen, kinderen uit huis, ouder worden en diskriminatie. Door middel van herkenbare spelsituaties wordt een kijkje gegeven in het leven van twee vrouwen die letterlijk en figuurlijk een halve wereld ver van elkaar wonen. De serie „Hartelijke groeten“ probeert de verschillen tussen de twee werelden duidelijk te maken opdat begrip ontstaat.

De eerste aflevering van „Hartelijke groeten“ wordt uitgezonden op zondag 11 september, om 20.40 uur, Nederland 1. De volgende vijf delen zullen eveneens telkens op zondagavond via dezelfde zender en op hetzelfde tijdstip worden uitgezonden.

Jongerenweekend in het verschiet

Van vrijdag 21 t/m zondag 23 okt. organiseren de humanistische jongeren voor de elfde keer een jongerenweekend, ditmaal in „Huize Bergen“ aan de rand van Vught. De deelnamebon en verdere informatie vind je in de jongerenkrant, die eind september verschijnt.

HV OP RADIO & TV radio

HET VOORDEEL VAN DE TWIJFEL
dinsdag, 18.30-19.00 uur, Hilversum 2

woensdag, 18.30-19.00 uur, Hilversum 2

televisie

VIJF MINUTEN BEDENKTIJD
elke zondagavond 20.10-20.15 uur.

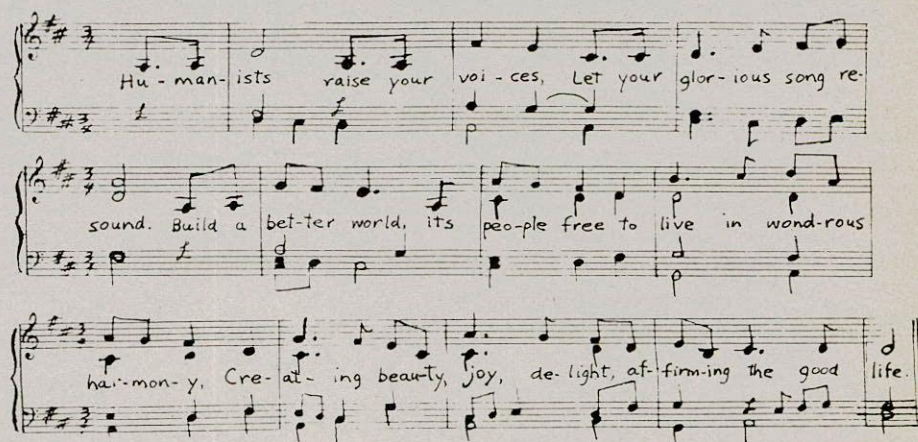
Landelijke dag ouders geestelijk gehandicapten

Zaterdag 22 oktober 1983 organiseert de werkgroep geestelijk gehandicapten van het Humanistisch Verbond in samenwerking met de Vrije Gedachte een landelijke ontmoetingsdag voor buitenkerkelijke en humanistische ouders, familieleden en vrienden van geestelijk gehandicapten onder het motto „Levensbeschouwing en levensovertuiging van de geestelijk gehandicapten en hun familie“. De dag wordt gehou-

den in de Dr. van Voorthuysenschool in Amersfoort en begint om 10.30 uur. Belangstellenden kunnen zich schriftelijk opgeven vóór 1 oktober a.s. bij de humanistische werkgroep geestelijk gehandicapten, t.a.v. mevrouw Fr. Knap-Van Rij, postbus 114, 3500 AC Utrecht. In elk geval moeten belangstellenden naam, adres, aantal personen en eventuele behoefte aan opvang van kinderen opgeven. De kosten voor de ontmoetingsdag bedragen tien gulden per persoon (incl. lunch). Meer informatie kan men verkrijgen via mevrouw Fr. Knap-Van Rij, tel. 05755-1815.

Humanistisch lied

Sommige leden van het Humanistisch Verbond schijnen het ontbreken van een echt humanistisch lied een groot gemis te vinden in het verenigingsleven. Wel zijn er hardnekkige geruchten dat er ergens in het HV-archief nog een speciaal voor het Verbond geschreven lied moet liggen. Helaas schijnt dit onuitvoerbaar te zijn. Voor de echte liefhebbers van Het Verenigingslied is er nu een kleine troost. In het juli nummer van het blad „Humanist in Canada“ van onze Noord Amerikaanse zusterorganisatie is onderstaande humanistische ode opgenomen. Tekst en muziek zijn gemaakt door Goldi Rodgers. Iets om uit te proberen op uw huisorgel? Vrij vertaald klinkt het in het Nederlands als: „Humanisten verhef uw stem en laat uw prachtig lied weerklinken. Bouw een betere wereld met mensen die vrij kunnen leven in wonderbaarlijke harmonie, die schoonheid, vreugde, genot scheppen en zo het goede leven bevestigen“. Echt iets om een Coca Cola bij te drinken... (HvH)

HET HV-GEBEUREN

Overzicht van recente uitgaven van het HV

Het afgelopen jaar heeft de publiciteitsdienst van het Verbond een aantal uitgaven gerealiseerd, de meeste in de inmiddels bekende blauwe reeks. Hieronder geven wij u een overzicht van deze uitgaven met de mogelijkheid één of meer boekjes te bestellen.

Wij knippen voor u

Elke twee weken verschijnt er een HV-knipsekrant. Het geeft in een veertigtal pagina's een overzicht wat er zoal in de dagbladen verschijnt over humanisme. Humanistisch Verbond en aanverwante levensbeschouwelijke aangelegenheden. Handig voor mensen die op de hoogte willen blijven maar geen geld en tijd hebben om al die kranten elke dag te lezen.

De knipsekrant kost f 100,— per jaar (plus f 40,— porti). Girovermelding: Knipsekrant

Twaalf cartoonisten

Vorig jaar werd in het Erasmushuis een expositie gehouden van het werk van twaalf bekende cartoonisten. Gelijktijdig verscheen er toen een boekje met alle 120 cartoons van die tentoonstelling. De eerste druk is inmiddels uitverkocht, en ook de tweede druk loopt prima. De expositie trouwens ook nog steeds, op verschillende plaatsen in Nederland.

„Twaalf cartoonisten“ telt 48 pagina's en kost slechts f 12,50. Dat is de afhaalprijs, toezending kost f 3,— extra. Girovermelding: Twaalf cartoonisten

Boekje anti-fascisme

„Ik wist het wel, maar ik had iets anders te doen“ is de lange titel van het kleine boekje van de gelijknamige HV-radio-uitzendingen. Aan het woord komen achtereenvolgens Bauco van der Wal (directeur Anne Frankstichting), Anton Constandse, Henk Ritfeld (voorzitter Landelijke Federatie van Welzijnsinstellingen voor Surinamers), Joke Kniesmeyer (voorlichtster Anne Frankstichting) en enige passanten.

Het boekje bevat 24 pagina's en kost f 4,10 inclusief porti. Girovermelding: Boekje Anti-fascisme

Het humanisme en de toekomst

Een recente aanwinst in de serie van de blauwe boekjes. Tien interviews met een imposante rij deskundigen over de rol die levensbeschouwing in het algemeen (en het humanisme in het bijzonder) kan spelen in de samenleving van morgen. Soms pittige kritiek op het Verbond, de meesten zien echter wel een rol voor het HV. Maar een massaorganisatie zal het nooit worden. Dat hoeft volgens enkelen ook niet. Het HV moet het immers hebben van de kracht van

zijn ideeën en niet van de macht van het getal. Alhoewel, een paar duizend leden erbij zou wel prettig zijn.

85 pagina's gesprekken met o.a. Johanna Fortuin, Paul Schnabel, Anton Zijdeveld, Bart Tromp, Anne van der Meiden, Suzanne Boef, Paul Rademaker, Hans Achterhuis en Hein Roethof. Met een zeer uitgebreid nawoord van Rob Tielman.

Het boekje kost f 10,—. Met porti wordt dat f 12,30.

Girovermelding: Humanisme en toekomst.

Leven op een vulkaan

Tekst van drie radioprogramma's van Ruud Jans in gesprek met Anton Con-

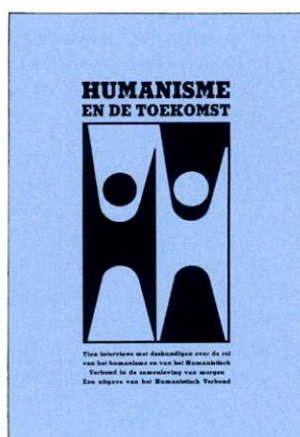
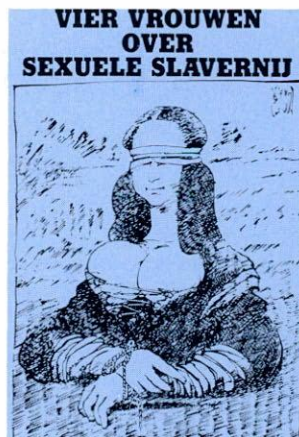
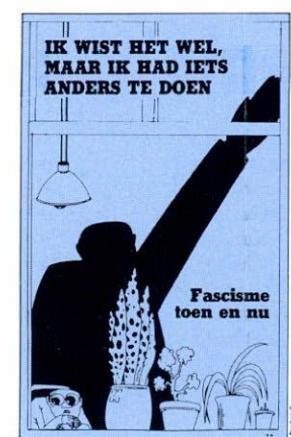
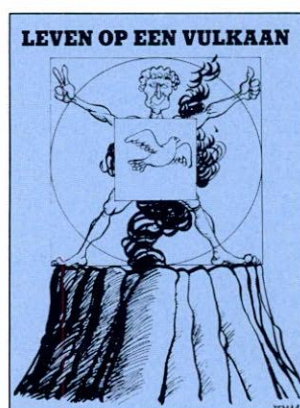
standse, vrijdenker en humanist. Drie hoofdstukken: Cultuur is een bron om te genezen, pessimisme dat leidt tot idealisme en de mens, de mens, even onuitroeibaar als gras.

16 pagina's, f 4,10 inclusief porti. Girovermelding: Vulkaan

Vrouwen over seksuele slavernij

Brochure naar aanleiding van het tv-programma „De madonna en de hoer“. Vier Amerikaanse vrouwen praten over de seksuele slavernij en/of prostitutie: een sociologe, een feministe, een schrijfster en een politieke hoer.

Het boekje telt 16 pagina's en kost f 4,10 inclusief porti. Girovermelding: Vier vrouwen

Hoe te bestellen

U kunt één of meer van deze uitgaven bestellen door het betreffende (totaal)bedrag over te maken op giro 58 ten name van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van de hierboven aangegeven aanduiding.

Bestelt u meerdere boekjes, geef dan op de girokaart alle aanduidingen achter elkaar aan. Dus bijvoorbeeld: knipsekrant/humanisme & toe-

komst/anti-fascisme.

Bij meerdere bestellingen is het mogelijk dat u eigenlijk teveel portikosten betaalt. Dit is moeilijk te vermijden, onze administratie is niet bij machte dit per geval uit te zoeken. Wordt het verschil te groot, dan zullen wij ter compensatie een HV-kalender 1984 bijsluiten. Wij hopen dat u begrip zult hebben voor deze oplossing.

Koos & Harrie over sexualiteit

Heerlijk zo'n park midden in de stad.

Het ruikt hier naar shampoo.

Shampoo?

Of badschuim, met de frisse geur van wilde limoenen. Badschuim... een park... beide een krampachtige nabootsing van de natuur.

Kijk toch eens om u heen. Bomen, gras, water. Als dat geen natuur is.

Eens was dit een ongerept moerasland wellicht. Of een uitgestrekt loofbos, door de mens in kaart gebracht, ontgonnen en volgebouwd. En nu tracht de mens de natuur hier tevergeefs via een achterdeur weer binnen te halen.

Gemaaide gazonnen, ovale vijvers, en om de zoveel meter een boom. Het Wilhelmina-park: moeders met kinderen voeren oud brood aan luie stadseenden; trimmers op weg naar de zoveelste teleurstelling op de weegschaal.

En die twee neukende honden daar, dat noemt u zeker ook geen natuur?

Bello... Blacky... Hector... de hond als huisdier. Een schoolvoorbeeld van cultuur.

Maar waar die twee mee bezig zijn heeft anders wel iets natuurlijks, vind ik.

Dat kan ik niet ontkennen, maar de menselijke sexualiteit heeft wel wat meer om het lijf.

Wat is volgens u dan het verschil?

De menselijke sexualiteit heeft zich losgemaakt van haar oorspronkelijke natuurlijke functie: de voortplanting, terwijl die teef daar bijvoorbeeld die reu niet zou toelaten indien zij niet loops was.

Daar komt de baas trouwens aan. Zo te zien is hij het niet helemaal eens met de funktionele geslachtsdaad van zijn hond.

Tja, de natuur gaat haar loop. Totdat de mens ten tonele verschijnt.

Maar de mens maakt toch ook deel uit van de natuur?

Dat wel, maar wij hebben de oorsprong gemaakt. Het begin van de cultuur. De mens denkt, heeft weet van zichzelf en zijn omgeving. En meer nog, de mens kan zijn omgeving vorm geven. Zo geeft de mens ook vorm aan de sexualiteit.

U bedoelt bijvoorbeeld homofilie?

Onder andere.

Maar dan vindt u homosexualiteit tegennatuurlijk!

Nou en of, net zo tegennatuurlijk als heteroseksualiteit. Neem nou een modaal heteroseksueel bonagezin met twee kinderen en „daarna stoppen we“.

Het sexuele contact van het echtpaar heeft zeker na de geboorte van het tweede kind niets, maar dan ook niets „natuurlijks“ meer. Hun seksleven is, naar ik hoop althans, een uiting van wederzijdse lust, liefde, warmte en aandacht. Kortom een vorm van sexualiteit die zich qua functie totaal niet onderscheidt van een homofiele, bi-sexuele, pedofiele of noem maar op relatie.

Dankzij de cultuur verliest de heterofilie steeds meer terrein als enig zaligmakende vorm van sexualiteit.

Dus volgens u is de mensheid definitief aan het afrekenen met, wat wel genoemd wordt, de terreur van de heteroseksualiteit, en zijn we op weg naar de „homo-sexualis“?

Wie zal het zeggen? Laatst nog las ik een trendy artikel over mensen die overwegen om de sexualiteit definitief de rug toe te keren, onder de veelzeggende kop „het nieuwe niet-neuken“.

Het einde van de cultuur.